

Milja Hihnala

YKSINHUOLTAJIEN KOKEMUKSIA TOIMEENTULOTUESTA

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Helmikuu 2014

Yksikkö Ylivieskan yksikkö	Aika Helmikuu 2014	Tekijä/tekijät Milja Hihnala
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Yksinhuoltajien kokemuksia toimeentulotuesta		
Työn ohjaaja Marja Savolainen		Sivumäärä 52+6
Työelämäohjaaja Leena Lisakkila		
<p>Opinnäytetyön kohderyhmänä olivat peruspalvelukuntayhtymä Kallion toimeentulotukea saavat yksinhuoltajaäidit. Tavoitteena oli selvittää heidän kokemuksiaan toimeentulotuesta, tulevaisuuden suunnitelmiaan, kokemuksia koulutukseen ja työelämään osallistumisesta sekä heidän tyytyväisyyttään nykyiseen elintasoonsa ja sosiaalitoimistojen ohjaukseen.</p> <p>Tutkimus on kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus eli määrällinen ja laadullinen tutkimus, joka toteutettiin kyselylomakkeena. Tutkimus tehtiin yhteistyössä peruspalvelukuntayhtymä Kallion kanssa. Kyselylomakkeet lähetettiin peruspalvelukuntayhtymä Kallion sosiaalitoimen kautta, niin että vastaajien yksityisyys säilyy. Lomakkeita lähetettiin yhteensä 67 kappaletta ja vastauksia tuli takaisin 15. Avoimet kysymykset analysoitiin aihealueittain ja monivalintakysymykset käsiteltiin Excel taulukkolaskentaohjelmalla.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan yksinhuoltajaäidit kokivat toimeentulotuella pärjäämisen haastavaksi ja valtaosa ei uskonut selviävänsä ilman toimeentulotukea. Vastaajien suurimmat esteet työllistymiselle ja kouluttautumiselle olivat taloudellisia, kuten liian pienet etuudet ja liian korkeat päivähoitomaksut. Myös huono työllisyystilanne vaikuttaa negatiivisesti työllistymismahdollisuuksiin. Äidit kokivat että heillä on tulevaisuuden suunnitelmia joihin he aikovat pyrkiä. ja kokivat itsensä melko tyytymättömiksi nykyiseen elintasoonsa. Suurin osa vastaajista oli tyytyväisiä sosiaalitoimiston ohjaukseen ja menettelytapoihin. Pieni osa vastaajista oli tyytymättömiä samaansa ohjaukseen tai sen puutteeseen.</p>		

Asiasanat

Köyhyys, toimeentulotuki, yksinhuoltajuus

Unit CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date February 2014	Author Milja Hihnala
Degree programme Social Services		
Name of thesis Single parents experiences of income support		
Instructor Marja Savolainen		Pages 52+6
Supervisor Leena Iisakkila		
<p>The focus group in this thesis was the single mother's receiving income support and living in the area of peruspalvelukuntayhtymä Kallio. The target was to find out about their experiences of income support, their future plans, their experiences of participating in education and working life and their satisfaction with the current standard of living and the guidance of social welfare offices.</p> <p>The thesis was both qualitative and quantitative and was carried out with a questionnaire. The thesis was made in cooperation with peruspalvelukuntayhtymä Kallio. The questionnaires were distributed through the social welfare offices, so that the respondents' privacy was maintained. Altogether 67 questionnaires were sent and 15 responses were received. The open-ended questions were analyzed subject by subject and the multiple-choice questions were processed using Excel spreadsheet application.</p> <p>According to the results single mothers' felt coping with income support challenging and majority of them didn't believe they would survive without income support. Main obstacles to employment and studying were economical such as too small benefits and too high day care fees. In addition, bad employment situation has a negative impact on the employment opportunities. The mothers felt that they have future plans they are aiming at and they felt themselves quite dissatisfied with their current standard of living. The majority of the respondents were satisfied with the guidance and policy of the social welfare offices. The minority of the respondents were dissatisfied with the guidance or the lack of it.</p>		

Key words

Poverty, income support, sole custody

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YKSINHUOLTAJUUS	2
2.1 Yksinhuoltajuuden määrittely	2
2.2 Yksinhuoltajuuden historiaa	4
2.3 Yksinhuoltajuus nykyään	6
2.4 Yksinhuoltajan työssäkäynti ja koulutus	7
3 TOIMEENTULOTUKI	10
3.1 Toimeentuloturvasta yleisesti	10
3.2 Toimeentulotuki	11
3.3 Toimeentulotuen rakenne, määrä ja menot	13
4 KÖYHYYS	16
4.1 Köyhyyden määritelmiä	16
4.2 Köyhyys Suomessa	18
4.3 Yksinhuoltajan köyhyys	19
5 TUTKIMUSPROSESSI	21
5.1 Tutkimuksen aiheen valinta ja aikataulu	21
5.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	22
5.3 Tutkimuksen ja kyselylomakkeen toteutus	23
6 TUTKIMUSTULOKSET	27
6.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedot	27
6.2 Kokemuksia toimeentulotuesta	30
6.3 Jatkokoulutus ja työssäkäynti	34
6.4 Kokemuksia sosiaalitoimiston ohjauksesta	37
7 POHDINTA	39
7.1 Tutkimustulosten pohdinta	39
7.2 Kehitysideoita ja jatkotutkimusaiheita	44

7.3 Oman oppimisen pohdinta	49
LÄHTEET	50
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Viimeisin koulutuksesi?	
KUVIO 2. Yksinkuoltajaätien tulot	
KUVIO 3. Lainat ja maksuhäiriöt	
KUVIO 4. Pienituloisuuden vaikutukset	
KUVIO 5. Taloudellinen tilanne tulevaisuudessa	
KUVIO 6. Työssäkäynti ja jatkokoulutus	
KUVIO 7. Tulevaisuuden suunnitelmia ja elintason kokemuksia	

1. JOHDANTO

Yksinhuoltajaperheet ovat iso osa nykyisiä perhemuotoja, sillä muutama vuosi sitten jo noin 20 prosenttia suomalaisista lapsiperheistä oli yksinhuoltajaperheitä. (Tutkimus lapsiköyhyyden kasvusta 2010.) Koska yksinhuoltajaperheessä vastuuta ei voi jakaa puolison kanssa, riippuu pitkälti yksinhuoltajan omista voimavaroista, kuinka perheen arki sujuu. Yksinhuoltajuus voi olla raskasta, mutta parhaimmillaan se on toimiva ja tasapainoinen perhemuoto sekä lapsen että vanhemman kannalta.

Halusin tehdä opinnäytetyöni yksinhuoltajiin liittyen seurattuani heitä sekä henkilökohtaisessa elämässäni että mediassa. Lopullisen idean opinnäytetyöhöni sain, kun kävin keskustelemassa sosiaalitoimistossa työntekijöiden kanssa. Kerroin heille, että halusin tehdä tutkimuksen liittyen yksinhuoltajiin, ja he pitivät siitä, että halusin ottaa työhöni taloudellisen näkökulman mukaan. Sovimme, että teen yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa sillä heiltä tuli sellaista palautetta, että heidän asiakkaidensa tulevaisuuden suunnitelmia olisi hyvä kartoittaa. Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat yksinhuoltajuus, toimeentuloturva ja köyhyys.

Opinnäytetyöni on kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus, eli se on sekä laadullinen että määrällinen. Tein toimeentulotukea saaville yksinhuoltajaäideille kyselyn, jonka tarkoituksena oli selvittää yksinhuoltajaäitien tulevaisuuden suunnitelmia opiskelun ja työllistymisen suhteen ja kuinka he suhtautuvat perheensä taloudelliseen tilanteeseen. Opinnäytetyöni etenee niin, että alkuun olen koonnut opinnäytetyöni tietoperustan, mikä sisältää yksinhuoltajuuden, toimeentuloturvan ja köyhyyden. Sen jälkeen kerron, miten laadin kyselylomakkeen ja käsittelen kyselyn tulokset, ja lopuksi pohdin mahdollisia kehitysideoita, jatkotutkimusideoita sekä omaa oppimistani opinnäytetyöprosessin aikana.

2 YKSINHUOLTAJUUS

2.1 Yksinhuoltajuuden määrittely

Lapsen vanhemmat, jotka lapsen syntyessä ovat avioliitossa keskenään, ovat kumpikin lapsensa huoltajia. Jos vanhemmat eivät lapsen syntyessä ole avioliitossa keskenään, on äiti lapsensa huoltaja. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.) Puhekielessä termiä yksinhuoltaja käytetään usein myös sellaisista vanhemmista, jotka todellisuudessa ovat lähivanhempia ja heillä on yhteishuoltajuus etävanhemman kanssa. Siksi yksinhuoltajatermin rinnalle on luotu käsite yhteishuoltaja. Nykyään yli 90-prosenttia vanhemmista tekee erotilanteessa sopimuksen lapsen yhteishuoltajuudesta. Sopimuksen tekeminen on sitä yleisempää, mitä pienempiä lapset ovat. Näiden asioiden vuoksi yksinhuoltajien etujärjestö Yksinhuoltajaliitto muutti nimensä ensin Yksinhuoltaja- ja yhteishuoltajaliitoksi ja lopulta Yhden Vanhemman Perheiden Liitoksi. (Forssen, Haataja & Hakovirta 2009, 47.)

Opinnäytetyössäni käsittelen sekä yksinhuoltaja- että yhteishuoltajaäitejä. Suurin osa käyttämästäni materiaaleista ja tutkimuksista käsittelevät kuitenkin yksinhuoltajia, joten termi yksinhuoltaja esiintyy teoriamateriaaleissa sekä kyselylomakkeessani. Käytännön elämässä yksinhuoltajuuden ja yhteishuoltajuuden erot ovat yleensä melko pieniä. Rajasin tutkimukseni nimenomaan yksinhuoltaja äiteihin, koska yleensä lapset asuvat äidin kanssa ja myös siksi, että matalampien palkkojen vuoksi naiset ovat suuremmassa riskissä joutua toimeentulo-ongelmiin. (Yhden vanhemman perheet tilastoina; Tutkimus lapsiköyhyyden kasvusta 2010.)

Tilastojen avulla yksinhuoltajuuden määrittelemine on hankalaa, koska lapsilisän yksinhuoltajalisää saa, jos asuu yksin lapsensa kanssa, vaikka henkilöllä olisikin yhteishuoltajuus lapsen toisen vanhemman kanssa. Perhetilastoissa taas sekaannusta

aiheuttaa se että alivuokralaisia voidaan joissain määrin luokitella avopuolisoiksi. Lasten huoltajuussuhteita ei tilastoida, joten perhetilastoissa yksinhuoltajaperheet rajataan asumisen perusteella yhden vanhemman perheiksi huolimatta siitä, ovatko perheet ”aitoja” yksinhuoltajaperheitä vai yhteishuoltajuudesta sopineita perheitä. Tulonjakotilaston mukaan kuitenkin elatusapua ja elatustukea saa yhtä monta perhettä kuin tilastossa on yksinhuoltajia asumisen perusteella. Yksinhuoltajien lukumäärässä voi olla jopa yli 10 000 perheen ero riippuen käytetyistä tilastolähteistä ja tutkimusaineistoista. Lisäksi yksinhuoltajat poistuvat tilastosta, kun perheen nuorin lapsi tulee täysi-ikäiseksi tai kun yksinhuoltaja solmii avio- tai avoliiton, vaikka yksinhuoltajuus ei käytännössä lopukaan. (Forssen ym. 2009. 47, 52, 56.)

Olenaisempaa on henkilön oma kokemus yksinhuoltajuudesta. Uusioperheissä lapset voidaan jakaa omiin ja toisen lapsiin, jolloin yksinhuoltajuus jatkuu huolimatta uudesta liitosta. Kaikki eivät kuitenkaan koe itseään yksinhuoltajiksi, vaikka asuisivatkin lapsensa kanssa ilman toista aikuista, mikäli molemmat vanhemmat osallistuvat aktiivisesti lapsen elämään.

Yksinhuoltajuuden kasvua viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana voidaan selittää ainakin viidellä eri tekijällä, joita ovat naisten ja miesten työhön osallistuminen, sosiaaliturvan parantuminen, avioerolainsäädännön sekä avioeroasenteiden muuttuminen, vapaampi suhtautuminen seksuaalisuuteen sekä muutokset perheeseen kohdistuvissa asenteissa (Mattila 2012, 10). Suurin osa yksinhuoltajaaideista on ollut lapsen syntymän aikoihin parisuhteessa lapsen isän kanssa, mutta yhä useammin avo- kuin avioliitossa (Forssen ym. 2009, 95). Suomessa, kuten muissakin hyvinvointivaltioissa on yleisempää että nainen haluaa erota (Määttä 2002, 13). Yhteiskunnan muutokset ovat vaikuttaneet paljon avioerojen yleistymiseen. 1940–1950-luvuilla yksinhuoltajuus lisääntyi merkittävästi, koska miehiä kaatui paljon sodassa (Mattila 2012. 10).

2.2 Yksinhuoltajuuden historiaa

1900-luvun alussa yksinhuoltajia pidettiin ”poikkeavina” äiteinä, jotka olivat sukupuolimoraaliltaan arveluttavia ja siksi tällaisten äitien oikeudet oli alistettava erityiseen harkintaan. Yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä avioton äitiys että prostituutio nimettiin kumpikin sosiaalisiksi ongelmiksi. Äitinä oleminen ilman aviovaimon statusta on ollut määrittämässä yksinhuoltajaäitien marginaalista asemaa ja se on ollut erittäin painava peruste määrittää nainen huonoksi äidiksi. (Forssen ym. 2009, 21–23; Krok 2009, 94.)

1920-luvulla lainsäädäntö johti äitien ja lasten yhteiskunnallisen kontrollin tehostumiseen, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että ”huonomaineisia” äitejä voitiin uhata lapsen menettämällä, mikäli hän ei pitänyt lapsestaan hyvää huolta. Tästä kuitenkin poikkeuksena hyvin pienet lapset, joille äidiltä saatu huoli ja hoiva olivat välttämättömiä. (Forssen ym. 2009, 21–23; Krok 2009, 94.) 1900-luvun alussa Pohjoismaissa naisliike ryhtyi ajamaan avioliiton ulkopuolisten lasten asemaa ja se vaikutti merkittävästi siihen miten yksinhuoltajuutta alettiin tarkastella yhteiskunnallisena kysymyksenä. Nämä asianaiset saivat aikaan jo varhain keskustelua yhteiskunnallisen tuen tarpeesta äideille ja lapsille. Naisasialiikkeen sisällä näkyi kuitenkin luokkajako. Koska keski- ja yläluokka luokittelivat yksinhuoltajuuden moraaliseksi ongelmaksi, porvarillinen naisliike ajoi lasten etuja. Vasemmistolaisen naisliikkeen parissa yksinhuoltajuutta ei nähty moraalisenä ongelmana, joten se halusi parannuksia sekä yksinhuoltajien että heidän lastensa asemaan. (Forssen ym. 2009, 21–22.)

Kun naiset alkoivat osallistua enemmän työmarkkinoille toisen maailmansodan jälkeen ja yleiset perhe-elämän muutokset, kuten avioerot ja yksinhuoltajuus lisääntyivät, monissa maissa vallinnut yhden ansaitsijan perhemalli heikentyi. Naisten työttömyyden lisääntyttä näyttää siltä että kahden ansaitsijan malli onkin nyt heikentymässä ja äitien asema on muuttumassa taas huonompaan suuntaan. Tämä tarkoittaa myös sitä, että

yksinhuoltajaäitien mahdollisuudet elättää itsensä ja lapsensa ovat heikentyneet. (Isoniemi & Penttilä 2005, 87, 126,129–130, 133–134.)

Sotavuosien jälkeen monet sodan aikana solmitut avioliitot päättyivät eroon. Avioerojen yleistymiseen vaikutti 1960-luvulla kaupungistuminen ja muut yhteiskunnan rakenteelliset muutokset. 1960-luvulla myös asenteet alkoivat muuttua suvaitsevaisemmiksi avioerojen suhteen, kun naisten tasa-arvo lisääntyi aborttilain muutoksen ja myöhemmin ehkäisyteknologian kehityksen vuoksi. (Määttä 2002, 12–13.) Ennen yksinhuoltajaksi tultiin yleensä puolison kuoleman vuoksi tai avioliiton ulkopuolisen lapsen ei-harkitun syntymän johdosta. Vielä 1960- ja 1970-luvuilla avioliiton ulkopuolisia, niin sanottuja lehtolapsia ja heidän yksinhuoltajiansa on yleisesti leimattu kutsumalla heidän perhettään termein tynkäperhe, poikkeava perhe ja vajaaperhe. Kaikki ydinperheestä poikkeavat perheet on luokiteltu sekä poikkeaviksi ja mahdollisesti ongelmaksi lapsen kehitykselle. Neutraalimpi termi yksinhuoltaja alkoi vakiintua vasta 1970-luvulla suomen kieleen, kun yksinhuoltajuudesta tuli yleisempää. (Forssen ym. 2009, 11; Krok 2009, 94.)

1960-luvulla ei ollut olemassa valtion tukia, joiden avulla yksinhuoltajaäiti olisi voinut elättää itsensä ja lapsensa. Isättömiä lapsia adoptoitiin paljon Tanskaan, koska monilla nuorilla äideillä ollut muuta vaihtoehtoa kuin antaa lapsensa köyhäinhoitoon. Vuosien 1935–1970 välillä ainakin 75000 ihmistä pakkosteriloitiin lääketieteellisistä ja sosiaalisista syistä, jotta Suomen köyhäinhoito ei rasittuisi enempää. Suurin osa pakkosteriloiduista oli aviottomien lasten äitejä. (Mattila 2012, 12)

Ennen lamaa, 1980-luvulla yksinhuoltajat olivat etusijalla päivähoitopalveluita tarjottaessa, joten yksinhuoltajat hyötyivät enemmän julkisista päivähoitopalveluista kuin ydinperheet. Tuolloin myös yksinhuoltajaäitien työllisyysaste oli korkeampi kuin puolisoäitien, lähes 90 prosenttia. Vuoden 1988 avioliittolain muutoksen jälkeen avioerot yleistyivät huomattavan paljon (Määttä 2002, 12–13). 1990-luvun laman vuoksi perhepoliittisia etuuksia leikattiin ja se vaikutti negatiivisesti yksinhuoltajien sosioekonomiseen asemaan. Vaikka leikkaukset koskivat kaikkia lapsiperheitä, ne vaikuttivat eniten juuri yksinhuoltajaperheisiin, koska

niissä on vain yksi elantoa ansaitseva huoltaja, ja etuuksilla on näin ollen merkittävämpi osa näiden perheiden taloudessa. (Forssen ym. 2009, 95–96.)

2.3 Yksinhuoltajuus nykyään

Nykyään yksinhuoltajuuden yleisin syy on avo- tai avioliiton purkautuminen, mutta yksinhuoltajuus voi myös alkaa suunnittelemattoman lapsen syntymästä, adoptiosta tai tietoisesta lapsen hankinnasta ilman toista vanhempaa (Forssen ym. 2009, 46). Koska Pohjoismaissa, Norjaa lukuun ottamatta, yksinhuoltajia on käsitelty yleisen perhepolitiikan kehyksissä, eikä heille siis ole myönnetty erityisiä yksinhuoltajien tukia, ovat myös yksinhuoltajat olleet vahvasti mukana työmarkkinoilla muiden naisten tavoin. Siksi yksinhuoltajuus ei nykyään aiheuta sosiaalista leimaa, ja erilaisiin perhemuotoihin suhtaudutaan yleensä tasapuolisesti. Yksinhuoltajuus on silti edelleen sosiaalinen riski myös Pohjoismaissa yksinhuoltajien heikon sosioekonomisen aseman vuoksi. (Forssen ym. 2009, 64.) Verrattaessa esimerkiksi Skotlantiin, Suomessa yksinhuoltajuus nähdään yhtenä perhemuotona, eikä siihen liitetä enää keskustelua siveettömyydestä ja moraalittomuudesta (Krok 2009, 94–95).

Yksinhuoltajuuteen liittyy yhä erilaisia stereotypioita, kuten se että yksinhuoltajaäidit ovat liian riippuvaisia hyvinvointivaltiosta tai se että yksinhuoltajien lapset ovat ongelmaisempia kuin muiden (Krok 2009, 94). Tällä hetkellä yhteiskunnallista keskustelua käydään kuitenkin yhä enenevässä määrin vanhemmuuden ja kasvatuksen haasteista, kuin siitä millaisissa perhemuodoissa lapset elävät. Nykyinen hallitus haluaa pienten lasten äidit nopeammin takaisin työelämään osa-aika työn, kotihoidontukeen tehtävien muutosten ja mahdollisesti vanhempien hoitovapaiden lyhentämisen avulla.

Ajankohtaisen kakkosen teemaillalla Äidit töihin!, joka esitettiin 26.2.2013, keskusteltiin siitä, kaipaako suomalaisten ajattelu ja asenteet lastenhoidosta muutoksia. Keskustelussa

keskeisessä osassa oli lasten hoitovastuun tasapuolisempi jakaminen, jotta isät jäisivät useammin kotiin hoitamaan lapsia. Nähtäväksi jää, millaisia muutoksia tulee tapahtumaan ja kuinka ne vaikuttavat yksinhuoltajaäiteihin ja muihin perhemuotoihin. Sosiaalitoimesta saamani palautteen perusteella olisi hyvä, että jotain muutoksia tehtäisiin, jotta yksinhuoltajaäidit eivät jäisi tuloloukkujen ja motivaation puutteen vuoksi kotiin kasvattamaan lapsiaan vuosikausiksi.

2.4 Yksinhuoltajan työssäkäynti ja koulutus

Suomessa äitien työssäkäynti on yleisempää kuin monissa muissa maissa ja valtion harjoittama politiikka ja etuudet osoittautuivat Suomen osalta äitien työssäkäyntiä selittäväksi tekijäksi (Isoniemi & Penttilä 2005, 103). Yksinhuoltajan työllistyminen ei ole yhtä helppoa kuin puolisoäitien, sillä esimerkiksi yötyöt ovat harvoin mahdollisia, kun lasten hoitovastuuta ei voi jakaa toisen vanhemman kanssa. Tämä voi olla esteenä työmarkkinoille osallistumiselle sillä useilla ”naisten aloilla”, kuten hoiva-alalla, kolmivuorotyö on yleistä. Lapsen jäädessä pois päivähoidosta ja siirtyessä kouluun kolmivuorotyö muuttuu käytännössä mahdottomaksi ja yksinhuoltajaäiti voi joutua kouluttautumaan toiseen ammattiin. (Yhden vanhemman perheet tilastoina.)

Yksinhuoltajaperheissä kotitaloustasoinen työttömyys on erityisen yleistä ja yleisesti ottaen voidaankin todeta, että yksinhuoltajien lapset elävät muita lapsia useammin työttömässä kotitaloudessa. Kuitenkin Pohjoismaisten yksinhuoltajien työttömyysriski on huomattavasti matalampi kuin muiden maiden. (Isoniemi & Penttilä 2005, 112,114.) Esimerkiksi Alankomaissa on korkea sosiaaliturva kuten Suomessakin eikä yksinhuoltajien köyhyysriski ole suuri, mutta heidän työllistymisensä on silti huomattavasti vähäisempää kuin Suomessa. Alankomaissa päivähoitopalvelut ovat huomattavasti saatavilla kuin Pohjoismaissa, joten tämä selittää maiden välisiä eroja. (Forssen ym. 2009, 9.)

1990-luvun lama ja siitä aiheutunut suurempi työttömyys sekä kodinhoidontuen täysi voimaantulo vähensivät äitien työssäkäyntiä. Kodinhoidontuki oli lamavuosina korkeampi kuin työttömyyden perusturva, joten kotiäitiys oli taloudellisesti järkevä vaihtoehto. Vaikka yksinhuoltajaäitien työllisyysaste on saavuttanut saman tason muiden äitien kanssa, heidän sosioekonominen asemansa on silti heikompi. Yksinhuoltajaäitejä ei tueta enää työssäkäyntiin kuten ennen lamaa ja koska valtaosa yksinhuoltajista ei ole korkeasti koulutettuja heidän tulotasonsa on usein matala. (Forssen ym. 2009, 96–97.) Yhteenvedona voidaankin todeta, että lama vahingoitti yksinhuoltajien työllisyystilannetta puolisoäitejä enemmän (Isoniemi & Penttilä 2005, 126).

Forssen ja Hakovirta kumosivat tutkimuksellaan väitteet siitä, että yksinhuoltajien motivaatio työskentelyyn laskee sosiaaliturvan ollessa korkea. Tutkimus toteutettiin 1990-luvun alussa ja uusittiin 2000-luvun alussa. 10 vuoden aikana yksinhuoltajaäitien työllisyysaste oli alentunut kolmanneksella. Kuitenkin arvostus työssäkäyntiä kohtaan oli pysynyt korkealla ja syy työllisyysasteen alentumiselle löytyikin työmarkkinoiden ja pienten lasten hoitokäytäntöjen muutoksista. (Forssen ym. 2009, 9.)

Eri tutkimuksissa on todettu, että äitien halukkuutta palata takaisin työmarkkinoille lapsen syntymän jälkeen voidaan lisätä monin eri tavoin. Merkittävimmät tekijät ovat vanhempainvapaat ja päivähoitojärjestelmä. Korvattu vapaa, jonka ajan työpaikka on turvattu antaa tuoreelle äidille mahdollisuuden hoitaa lastaan kotona ilman pelkoa työpaikan menetyksestä. Vapaan ansiosidonnaisuuden on tutkittu erityisesti lisäävän paluuta töihin vapaan päättymisen jälkeen. Tarpeeksi pitkä hoitovapaa on todettu tärkeäksi, koska jos äiti ei koe ehtineensä olla lapsensa kanssa tarpeeksi kauan kotona, hän saattaa joutua irtisanoutumaan. Useamman vuoden kestävien vapaiden vaikutus ei sen sijaan ole aivan selvä, sillä niiden on epäilty heikentävän naisten yhteyttä työmarkkinoille. Sitä ei ole kuitenkaan tutkittu missä kannustavan ja heikentävän vanhempainvapaan raja kulkee. (Isoniemi & Penttilä 2005, 90–92.) Mikäli äidillä ei ole työpaikkaa, mihin palata tai hänen palkkansa on niin matala, etteivät perheen käytettävissä olevat tulot juurikaan kasvaisi, on yleisempää, että äiti jää vanhempainrahakauden jälkeen kotiin hoitamaan lapsia (Forssen ym. 2009, 101).

Suomessa on subjektiivinen päivähoito-oikeus ja moniin muihin maihin verraten matalat julkisen päivähoiton maksut. Päivähoiton nettokustannukset vaihtelevat kotitalouden tulojen mukaan, joten halutessaan myös pienituloisella yksinhuoltajalla on mahdollisuus laittaa lapsensa kohtuuhintaiseen päivähoitoon. Silloin kun perheen tulot alittavat tietyn rajan päivähoito on ilmaista. (Isoniemi & Penttilä 2005, 93–94.) Esimerkiksi opiskelevalle yksinhuoltajaäidille päivähoito on ilmainen, mikäli hän ei käy töissä ja elää tukien varassa. Tämä helpottaa opiskelua ja parempaan tulotasoon pyrkimistä.

Pelkän peruskoulutuksen saaneen vanhemman lapsen köyhyysriski on nelinkertainen korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsiin verrattuna. Koulutus vaikuttaa myös äitien paluuseen työmarkkinoille, sillä Suomessa matalammin koulutetut käyttävät kotihoidontukea useammin ja pidempään kuin korkeasti koulutetut. Korkean koulutuksen hankkiminen viittaakin siihen että nainen haluaa panostaa uraansa ja vaivalla hankittua koulutusta halutaan hyödyntää myös lapsen saannin jälkeen. Yleisesti ottaen äidit käyvät töissä yhtä paljon kuin lapsettomat naiset ja lapsen ollessa yli 3-vuotias osittain jopa enemmän. (Isoniemi & Penttilä 2005, 90–94.)

Jos perheessä on useampia alle kouluikäisiä lapsia, on yleisempää että lapset hoidetaan kotona, sillä mitä useampia lapsia perheessä on, sitä enemmän he tarvitsevat vanhempien hoivaa. Useiden lasten hoitaminen täysipäiväisen työn ohella voi olla liian raskasta, useamman lapsen jälkeen myös päivähoitomaksut nousevat ja työssäkäynti voi siksi olla taloudellisesti kannattamatonta. (Isoniemi & Penttilä 2005, 94–95.) Toisaalta on myös todettu että yksinhuoltajat tekevät usein ansiotyötä, vaikka se ei lyhyellä aikavälillä olisikaan taloudellisesti kannattavaa. Yksinhuoltajaperheessä työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen on huomattavasti vaativampaa kuin kahden huoltajan perheessä. (Forssen ym. 2009, 102.) Työssäkäynti tai opiskelu voi kuitenkin olla voimaannuttavaa ja mielekästä tekemistä ja tuoda vaihtelua äidille lapsiperheen arjen pyörittämiseen. Myös toiveet uralla etenemisestä voivat kannustaa työskentelemään, vaikka se ei aluksi juurikaan parantaisi perheen taloudellista tilannetta.

3 TOIMEENTULOTUKI

3.1 Toimeentuloturvasta yleisesti

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä rakentuu eri osa-alueista: sosiaalivakuutuksesta, sosiaaliavustuksista sekä sosiaali- ja terveystalouksista (Toimeentuloturva kehdestä keinutuoliin, 2007). Koska sosiaaliturva on hyvin laaja käsite ja opinnäytetyöni kannalta toimeentuloturva on sitä olennaisempi, joten keskityn teoriaosuudessa toimeentuloturvaan. Toimeentuloturva käsittää sosiaaliturvajärjestelmän taloudelliset etuudet. Suomalainen toimeentuloturva järjestelmä noudattaa ns. pohjoismaista mallia, eli kaikki maassa asuvat ovat oikeutettuja vähintään perus toimeentulon takaaviin etuuksiin. Tämä tarkoittaa turvaa esimerkiksi pienten lasten hoidon ajaksi, huoltajan menetyksen, työkyvyttömyyden tai äitiyden vuoksi. (Niemelä & Salminen 2006, 23.)

Suomalaisen sosiaaliturvan tavoitteena on turvata ihmisille riittävä perusturva hänen kaikissa elämäntilanteissaan. Ensimmäinen lakisääteisen sosiaalivakuutusjärjestelmän mukainen laki oli tapaturmavakuutuslaki vuodelta 1897. Nykyaikainen sosiaalivakuutus, joka sisältää kansaneläkevakuutuksen, tapaturmavakuutuksen, perhe-eläkkeet, työttömyysturvan ja sairausvakuutuksen on kehittynyt vuoden 1960 jälkeen. (Toimeentuloturva kehdestä keinutuoliin 2007)

Suomalaiseen perhepolitiikkaan ei ole missään vaiheessa kuulunut yksinhuoltajan taloudellinen tukeminen yksinhuoltajille räätälöidyn erityistuen muodossa (Forssen ym. 2009, 42). Suomessa yksinhuoltajien tuet ovat siis samat kuin lapsiperheiden tuet, lukuun ottamatta pientä lapsilisän yksinhuoltajakorotusta ja mahdollista elatusapua tai elatustukea, vaikka yksinhuoltajaperheestä puuttuukin kokonaan toisen aikuisen tuomat tulot. Siksi yksinhuoltajaäitien työllisyysaste oli 1980-luvun lopulla 87 prosenttia. 1990-luvun laman jälkeen yksinhuoltajien työllisyysaste romahti alle 70 prosenttiin ja se saavutti saman tason muiden äitien työllisyysasteen kanssa vasta vuonna 2006. (Forssen ym. 2009, 96–97.)

3.2 Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on kuntien asukkailleen maksamaa tukea, joka on tarkoitettu henkilön tai perheen välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Toimeentulotuki on väliaikainen ja viimesijainen tuki, jonka tulisi edistää henkilön tai perheen itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuki on jaettu perus toimeentulotukeen, täydentävän toimeentulotukeen ja ehkäisevään toimeentulotukeen. Perus toimeentulotuella pyritään kattamaan sitä tarvitsevien ihmisten perusmenot, kuten asumismenot, ruokamenot, vaatemenot ja taloussähkö. Täydentävällä toimeentulotuella katetaan tiettyjä erityismenoja, kuten lasten päivähoitomenot. Kunta päättää itse ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisperusteista mm. sosiaalisen turvallisuuden edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Toimeentulotukea voi saada myös sellainen henkilö, jolla ei ole suomen kansalaisuutta. (Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille 2007, 16,108; Hämäläinen 2009, 239–240.)

Laman aiheuttama työttömyyden yleistymisen johti yleisen asenteen muutokseen hyväksyvämmäksi sosiaaliturvan käyttöä kohtaan etenkin nuorten keskuudessa. Vanhemman väestön parissa toimeentulotuen hakemiseen liittyy yhä usein häpeän tunne. (Korkman 2011, 48.) Vaikka toimeentulotuen väliaikaisuutta painotetaan ja tukea myönnetään vain kuukaudeksi kerrallaan, sen käyttöajat ovat silti pidentyneet. Toimeentulotukea hakiessa asiakas velvoitetaan ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi, ellei hän ole jo töissä, opiskele päätoimisesti tai ole tiettyjen kriteerien puitteissa todistettavasti työkyvytön. Mikäli asiakas ei ilmoittaudu työvoimatoimistoon työnhakijaksi, hänen toimeentulotukensa perusosaa voidaan laskea. (Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille 2007, 108.)

Sixten Korkman käsittelee artikkelissaan hyvinvointivaltion epäkohtia ja vaikeuksia. Hänen mukaansa hyvinvointiyhteiskuntaa ei voi rahoittaa pelkällä lainarahalla. Tulevaisuudessa hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus käy väestön ikääntyessä yhä vaikeammaksi ja hyvinvointipalveluiden tuottavuus hidastuu ja talouskasvun hidastuu. Korkmanin mukaan verotuksen kiristäminen ei ratkaise hyvinvointiyhteiskuntamme ongelmia. Kansalaisten vaatimustaso hyvinvointiyhteiskuntaa nousee väestön varallisuuden noustessa, jolloin palveluilta odotetaan yhä enemmän ja enemmän. Julkiset palvelut olisi saatava tuottavammiksi, työllisyysastetta on nostettava, kansalaisia on houkuteltava tekemään niin paljon työtä että siitä saadaan riittävä veropohja ja veroprosentti ei nouse liian korkeaksi. Koska talouskasvu ei voi jatkua ikuisesti, on myös tehtävä vaikeita poliittisia päätöksiä, jotka muokkaavat yhteiskuntaamme hyvin erilaiseksi kuin se nyt on. (Korkman 2011, 11–14)

Perusturvan taso tulisi sitoa kuluttajahintojen indeksiin ja sitä sekä toimeentulotuen tasoa pitäisi tarkastella vähintään kerran hallituskaudessa. Perusturvan heikentyminen ja toimeentulotuen käytön yleistyminen luo kannustinloukkuja ja vaikeuttaa työelämään paluuta. Kunnollinen työllisyyden aktivointipolitiikka täytyisi myös ottaa käyttöön, sillä hyvinvointivaltion rahoituksen takaamiseksi ainoa pitkän aikavälin kestävä ratkaisu on ahkerasti työtä tekevä kansa. Tämä edellyttää suuria sosiaalipoliittisia päätöksiä, joiden avulla suomalaiset haluavat ja kykenevät tekemään enemmän töitä. (Korkman 2011, 36,38,63)

Sekä sosiaaliturvan alikäyttöisyys että tukiriippuvuus ja sosiaaliturvan hyväksikäyttö ovat ongelmia, joihin hyvinvointiyhteiskunnassa ei ole löydetty vielä ratkaisua. Korkmanin mukaan havaittavissa on myös ”moraalikato”, jonka mukaan yhteiskunnan kuuluu pitää huolta heikoimmista yksilöistä ja lähimmäisenvastuu minimoidaan. Näin ollen koska yhteiskunnan on huolehdittava myös työttömistä ja työn tekemisestä on tehty monien kohdalla kannattamatonta, työtä ei ole siis pakko tehdä. (Korkman 2011, 48–49) Viranomaiset ovat huolissaan lisääntyvistä väärinkäyttöilmoituksista ja yleistymässä olevasta harhaluulosta, jonka mukaan sosiaalietuusasioissa huijaaminen ei olisi petos (Uusi Suomi 2010).

3.3 Toimeentulotuen rakenne, määrä ja menot

Toimeentulotuen tarve arvioidaan jokaisen hakijan kohdalla tapauskohtaisesti. Käytännössä se tapahtuu niin, että asiakkaalle ja hänen perheelleen laaditaan laskelma toimeentulotukeen oikeuttavista menoista ja heidän käytettävissä olevista tuloistaan. Huomioon otetaan jokaisen ihmisen kohdalla perusosa ja perusmenot, joihin kuuluvat mm. asumismenot, kotivakuutus ja taloussähkö. Perusosa vaihtelee riippuen ihmisen iästä ja siitä, asuuko hän yksin vai ei. Mikäli perheen toimeentulotukeen oikeuttavat menot ovat suuremmat kuin heidän tulonsa, toimeentulotukea maksetaan erotuksen verran. Vuonna 2013 yksinhuoltajalle maksettava korotettu perusosa on 524,99€, kun yksinhuoltajan perusosa vielä vuonna 2007 oli kuntaryhmästä riippuen joko 361,86€ tai 346,29€. (Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille 2007, 55–58; Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 201/2012; Hämäläinen 2009, 239–240.)

Toimeentulotukea saavien henkilöiden yleisimmät tulomuodot ovat asumistuki ja työmarkkinatuki tai peruspäiväraha, mutta yksinhuoltajaäidit voivat saada tilanteestaan riippuen äitiysavustuksen, äitiysrahaa, vanhempainrahaa, lasten kotihoidon tukea, elatustukea, lapsilisän ja sen yksinhuoltajakorotuksen, kuntoutusrahaa, eläkettä tai ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa. (Hämäläinen 2009; Toimeentulotuki 2011, 5.) Vaikka tukia on moniin eri tilanteisiin, silti jotkut yksinhuoltajaäideistä päätyvät kannustinloukkuihin ja elävät köyhyysrajan alapuolella. (Moisio 2006, 643–644; Korkman 2011, 47–48.) Periaatteessa toimeentulotukea saavalle yksinhuoltajalle pitäisi jäädä joka kuukausi käytettäväkseen minimi toimeentulo. Valitettavasti useilla pienituloisilla on lainoja, velkoja tai osamaksuja lyhennettävänä, jolloin perheen elintaso jää alle määritellyn minimi toimeentulon. (Krok 2009, 137.)

Toimeentulotuen menot ovat kasvaneet merkittävästi, sillä vuonna 2002 toimeentulotuen bruttomenot olivat 481,5 miljoonaa euroa, kun taas vuonna 2011 toimeentulotuen bruttomenot olivat jo 647,9 miljoonaa euroa. Asiakasmäärät ovat pysyneet samalla tasolla vuodesta 2005 lähtien, vaikka bruttomenojen kehitys on ollut kasvavaa koko tämän ajan. (Toimeentulotuki 2011, 5; Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 14.9.2004.) Media nostaa esille sosiaaliturvan väärinkäyttöongelmia, vaikka ilmoituksia väärinkäytöksistä tulee vähän. Käsitukset muuttuvat hitaasti vaikka jo useat aiemmat tutkimukset ovat Suomessa ja ulkomailla todenneet sosiaaliturvan alikäytön huomattavasti yleisemmäksi ja suuremmaksi ongelmaksi kuin liikakäytön. Mikäli kaikki toimeentulotuen alikäyttäjät hakisivat tukea, toimeentulotuen vuosittaiset menot voisivat jopa kaksinkertaistua. Tällaiset lisäkustannukset olisivat kansantaloudellisesti todella merkittäviä. (Kuivalainen 2007, 49,53.)

Vuonna 2011 koko väestöstä toimeentulotukea sai keskimäärin 6,9 %, kahden vanhemman kotitalouksista 4,7 % ja yhden vanhemman kotitalouksista 24,1 %. Toimeentulotukea saavien yhden vanhemman perheiden määrä on kasvanut hieman, sillä vuonna 2009 luku oli 23,4 %. (Toimeentulotuki 2011, 1-3,4; Yhden vanhemman perheet tilastoina.) Vuoden 2011 marraskuussa Keski-Pohjanmaalla toimeentulotukea sai 47 henkilöä tuhatta asukasta kohden, mikä oli maan keskiarvoa alhaisempi määrä. Sekä kotitalouskohtaiset toimeentulotukimenot vuoden aikana (1770e) että varsinaisen toimeentulotuen kuukausierät (364e) olivat pienimpiä Keski-Pohjanmaalla. (Toimeentulotuki 2011, 6-7.) Se, johtuuko tämä vähäisemmästä tarpeesta vai rahojen vähydestä ei ole varmaa, mutta ollessani harjoittelussa alueen sosiaalitoimistossa kävi hyvin selväksi, että budjetti oli todella tiukka.

Sosiaalivakuutusjärjestelmän etuudet on tarkoitettu torjumaan köyhyyttä, mutta ne voivat myös vaikuttaa passivoivasti. Esimerkiksi pätkätöiden tekeminen ei aina ole taloudellisesti kannattavaa, koska se vaikuttaa välittömästi työttömyyskorvauksiin. Tutkimusten mukaan työttömyysjaksot ovat sitä pitempiä, mitä korkeampaa on työttömyysturvan taso ja sairastaminen vähenee samalla, kun sairaskorvaukset laskevat. Asumis- ja perhepolitiikka

voivat vaikuttaa osaltaan jopa perherakenteisiin, ne voivat esimerkiksi lisätä yksinhuoltajaperheiden määrää. Verotuksen hättävähäikutukset ja tulonsiirtojärjestelmien aiheuttama tukiriippuvuus ovat kielteisiä ja pitkälti väistämättömiä hyvinvointivaltion seurauksia. Kun henkilön etuudet ja velvoitteet ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa, se lisää halukkuutta työntekoon. (Korkman 2011, 47–48.)

4 KÖYHYYS

4.1 Köyhyyden määritelmiä

Köyhyyden määrittäminen on vaikeaa, koska köyhyys on käsitteenä sosiaalisesti muotoutunut. Köyhiin ihmisiin liitetään helposti stereotypioita ja kategorisointeja. Köyhät nähdään usein passiivisina, jolloin heidät voidaan määritellä avuttomiksi, laiskoiksi tai hyvinvointivaltiosta riippuvaisiksi ihmisiksi. Köyhyys nähdään sosiaalisena ongelmana ja myös uhkana yhteiskunnalle. Köyhiin liitetään myös negatiivisia moraalisia ja eettisiä käsityksiä, kuten huono kotikasvatus tai kykenemättömyys hoitaa omaa talouttaan. (Krok 2009, 116.) Köyhyys termin rinnalle on tullut myös termi lapsiköyhyys, joka tarkoittaa köyhiksi luokitelluissa perheissä asuvia lapsia (Moisio 2006, 640).

Hyvinvointiyhteiskunta tarkoittaa sitä että yhteiskunta turvaa heikoimpien yksilöidensä toimeentulon. Lapset, vanhukset ja sairaat eivät joudu hyvinvointiyhteiskunnassa tulemaan toimeen omillaan, vaan heistä huolehditaan eri tulonsiirtojen, koulutuksen ja terveyspalveluiden avulla. Hyvinvointiyhteiskunnassa luodaan kattavia turvaverkkoja ja pyritään tasaamaan riskejä esimerkiksi niin, ettei kukaan työttömyyden yllättäessä kuolisi nälkään. Hyvinvointivaltion tavoitteena on köyhyyden ehkäiseminen ja tuloerojen tasaaminen. Syy siihen, miksi Suomessa köyhiksi luokiteltavilla ihmisillä on yleensä varaa televisioon ja pyykinpesukoneeseen, löytyy hyvinvointivaltiossa käytettävästä progressiivisesta verotuksesta, halvoista julkisista palveluista ja valtion suorittamista tulosiirroista. (Korkman 2011, 15, 25–26.)

Nykyisin perheiden tyydyttävän elintason turvaamiseen tarvitaan entistä useammin kaksi palkansaajaa (Forssen ym. 2009, 77). Yksinhuoltajaäitien köyhyysaste on kaikissa EU-maissa korkeampi kuin ydinperheiden äitien. Lamasta johtunut sosiaalietuuksien karsinta lisäsi köyhyyttä Suomessa ja joka neljäs yksinhuoltajaperhe onkin luokiteltu

pienituloiseksi. Kun kyseessä on köyhyys hyvinvointivaltiossa, puhutaan yleensä suhteellisesta köyhyydestä. (Forssen ym. 2009, 93.) Kuitenkin vielä 2000-luvullakin Suomessa on äärimmäistä köyhyyttä; ihmisiä, jotka näkevät nälkää. Suomessa on alettukin puhua ei-tasa-arvoisesta tulojen jaosta köyhyyden sijaan, sillä joidenkin tahojen mielestä vain absoluuttinen köyhyys on todellista köyhyyttä. (Krok 2009, 114–115) Köyhyys ei sovi yhteen hyvinvointivaltiolle asetettujen tavoitteiden kanssa ja sen poistamiseksi tulisi tehdä muutoksia verotukseen, tulonsiirtoihin ja tehostaa aktivointitoimenpiteitä (Korkman 2011, 36).

Suhteellinen köyhyys määritellään taasen kykenemättömyydeksi saavuttaa yhteiskunnassa yleisesti odotettua, minimiksi katsottua elintasoja tai säädyllistä elämää taloudellisten resurssien puutteen vuoksi. Mikä sitten katsotaan säädyllisen elämän vaatimaksi vähimmäiselintasoksi, vaihtelee eri yhteiskunnissa ja eri aikoina. Minimiksi katsottu elintaso seuraa yleensä yhteiskunnan keskimääräistä elintasoja. (Moisio 2006, 639.)

Se millaisena köyhyys tutkimuksissa näyttäytyy, riippuu paljon käytetystä mittarista. Köyhyys on niin laaja käsite että sen mittaamiseen on kehitetty useita erilaisia mittareita, jotka kaikki pyrkivät määrittelemään köyhyyttä hieman eri tavoin. Köyhyyttä voidaan mitata taloudellisten resurssien tai elinolojen puutteiden kautta, mutta myös kysymällä ihmisiltä heidän toimeentulo-ongelmistaan. Eräitä köyhyyden määritelmiä ovat minimieläkkeen taso, vähimmäistarvekorin hinta, deprivatioindeksin pohjalta johdettu köyhyyden raja ja konsensuaalinen köyhyysraja, jossa väestö itse määrittää köyhyysrajan. (Krok 2009, 116; Moisio 2006, 639.)

Eurostatin suhteellinen köyhyysraja on ehkä eniten käytetty köyhyysmittari, jonka mukaan kotitalous on pienituloisen ja köyhyysriskissä mikäli kotitalouden käytettävissä olevat tulot ovat alle 60 prosenttia samanlaisten kotitalouksien keskimääräisestä tulotasosta. Koska suhteellinen köyhyysraja kasvaa kotitalouden koon mukaan, yhden lapsen yksinhuoltajalla suhteellinen köyhyysraja on 1 300 euroa kuukaudessa kun taas kahden vanhemman ja yhden lapsen perheellä raja on 1800 euroa kuukaudessa. Tässä köyhyyden määrittelyssä oletetaan siis, että kahden aikuisen talous tarvitsee 1,5-kertaiset tulot saavuttaakseen saman

elintason kuin yksin asuva ja esimerkiksi isot ostokset eivät horjuta perheen taloutta samalla tavalla kuin yksin asuvalla. (Moisio 2006, 639–640.) Yhden vanhemman perheiden liiton mukaan kuitenkin yksinhuoltaja, jolla on yksi lapsi, on köyhä, jos hänen tulonsa jäävät alle 1 490,67 euroon kuukaudessa (Yhden vanhemman perheet tilastoina).

4.2 Köyhyys Suomessa

Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana perusturvan varassa elävien ihmisten asema on huonontunut paljon, ja perusturvan korotus olisi ajankohtainen ja pakollinen. Korkmanin ja Moision mukaan työ on yhä paras suoja köyhyyttä vastaan ja Suomessa tulisikin panostaa huomattavasti enemmän nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden torjuntaan. Ne kotitaloudet, joissa perheen pää on opiskelija, työtön tai eläkeläinen ovat suurimmassa köyhyysriskissä. (Moisio 2006, 641; Korkman 2011, 12)

Vuonna 2004 12 prosenttia, eli 600 000 henkilöä, eli Suomessa kotitaloudessa, jonka käytettävät tulot jäivät alle suhteellisen köyhyysrajan. Vuoden 1995 jälkeen lapsiköyhyysaste on kasvanut nopeammin kuin koko väestön köyhyysaste ja se nousi koko väestön köyhyysastetta korkeammaksi vuonna 2003, ensimmäistä kertaa yli 30 vuoteen. (Moisio 2006, 640.) Vuonna 2007 köyhissä perheissä eli jo 151000 lasta. Lapsiköyhyys on yleisintä silloin, kun lapset ovat pieniä ja silloin kun perheessä on vain yksi ansaitsija, perheen koko vaikuttaa myös merkittävästi köyhyysriskiin. (Tutkimus lapsiköyhyyden kasvusta 2010.)

Suomessa on kansainvälisesti katsoen hyvä julkinen koulujärjestelmä, jonka vuoksi vanhempien koulutustaso vaikuttaa keskimääräistä vähemmän lasten koulumenestykseen. Pohjoismaissa sosiaalinen liikkuvuus on yleisempää ja huono-osaisuus ”periytyy” harvemmin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Suomessa on Pohjoismaiden mittapuulla

suurimmat tuloerot ja korkea köyhyys ja lapsiköyhyys, mutta globaalisti ajateltuna Suomessa asiat ovat todella hyvin. (Korkman 2011, 33–35.) Vaikka köyhyysjaksot ovat pidentyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana, ovat ne silti suomalaisten elämässä yleensä melko lyhyitä. Valitettavasti kuitenkin niillä on tapana toistua, lyhytkestoinenkin köyhyys nostaa köyhyysriskiä pariksi vuodeksi sen päättymisen jälkeen. Mitä pitempään köyhyys on jatkunut, sitä vaikeampaa siitä on päästä eroon. Arvioiden mukaan suomalaisista jopa puolet kokee köyhyyttä joskus elämänsä aikana. Yleensä tämä tapahtuu nuoruudessa. (Moisio 2006, 645.)

Vaikka suomalainen köyhyys yleensä onkin suhteellista köyhyyttä, löytyy myös Suomesta perheitä, joissa lasten perustarpeita ei kyetä tyydyttämään. Periaatteessa suomalaisen sosiaaliturvan pitäisi turvata jokaiselle täällä asuvalle ihmisarvoinen elämä, mutta mikäli perheen vanhemmilla on mielenterveys- tai päihdeongelmia voivat lapset joutua näkemään nälkää tai jäädä ilman suojaa ja huolenpitoa perheen varojen mennessä päihteisiin. (Tutkimus lapsiköyhyyden kasvusta 2010.)

4.3 Yksinhuoltajan köyhyys

1990-luvun puolivälissä joka kymmenes yksinhuoltajaperhe oli pienituloisen. Nyt kasvua on tapahtunut niin paljon, että jo joka neljäs yksinhuoltajaperhe luokitellaan pienituloiseksi (Tutkimus lapsiköyhyyden kasvusta 2010). Yksinhuoltajaäitien matalampi työstä saatu palkka johtuu siitä, että useissa maissa yksinhuoltajat ovat puolisoäiteihin verrattuna nuorempia, sekä siitä että heillä on usein matalampi koulutusstatus (Forssen ym. 2009, 77). Tulonsiirrot ovat olennainen osa yksinhuoltajien tuloja. Vuonna 1987 noin joka kolmas yksinhuoltaja olisi jäänyt köyhyysrajan alapuolelle Suomessa, mikäli hänellä olisi ollut käytössään vain omat ansiotulonsa. (Isoniemi & Penttilä 2005, 136.)

Väitöskirjansa haastatteluja tehdessään Suvi Krok havaitsi, että yksinhuoltajaäidit torjuivat käsityksen köyhistä passiivisina, he eivät valittaneet elämän rankkuutta ja epäoikeudenmukaisuutta vaan heillä oli yhteinen kokemus pienituloisuudesta selviytymisestä. Köyhyys on yksilöllistä, jokaisen elämäntilanteen mukaista aivan kuten siitä selviytyminenkin. Tutkimuksessa naiset näkevät itsensä pienituloisina, eivät köyhinä, sillä köyhyys on heistä ruuan puutetta ja nälän näkemistä. Ihmiset määrittelevät itsensä mieluummin pienituloisiksi kuin köyhiksi. (Krok 2009, 114–115, 117.) Liberaalin pärjäämisen ideologian omaksuminen selittää pärjäämisen pakkoa myös marginaalissa elävillä ihmisillä. Nuoret haluavat uskoa valintojensa vaikuttavan heidän tulevaisuuteensa ja yleensä he yrittävät selvitä mahdollisimman pitkään omin voimin, vaikka köyhällä ihmisellä valinnan mahdollisuudet ovat usein hyvin rajalliset. (Krok 2009, 120.)

Vaikka köyhyys ei tarkoittaisikaan passiivisuutta, köyhyys silti rajoittaa valinnanvapautta esimerkiksi vaikuttamalla ihmisen ympäristöön ja harrastuksiin. Köyhä ei voi valita asumismuotoaan tai sitä missä hän asuu, eikä voi sisustaa kotiaan kuten haluaisi. Kelan asumistuki ja toimeentulotuen luokitus määrittelevät sen, kuinka suureen asuntoon myönnetään tukia. Köyhä ei voi myöskään osallistua kalliisiin harrastuksiin, eikä hänellä välttämättä ole varaa liikkua paikkakuntansa ulkopuolella. (Krok 2009, 118) Muutokseen tähtäävää toimijuutta ei ilmennyt yksinhuoltajaäitien keskuudessa juurikaan mutta arjen toimijuutta heillä oli senkin edestä. Ulkopuolisen silmin tällainen toimijuus näyttää usein toimimattomuudelta, vaikka köyhän on usein hyvin työlästä pitää arki samanlaisena. Ennakkokäsityksistä poiketen yksinhuoltajat eivät myöskään hävenneet köyhyyttään tai olleet kateellisia eriarvoisuudesta. Krok mainitsee väitöstutkimuksessaan saman asian, joka nousi esille kyselyni vastauksista; monet yksinhuoltajaäidit eivät koe palkkatyötä ulospääsynä köyhyydestä. (Krok 2009, 124, 140)

5 TUTKIMUSPROSESSI

5.1 Tutkimuksen aiheen valinta ja aikataulu

Halusin tehdä opinnäytetyöni yksinhuoltajien elämästä, joten syksyllä 2012 otin yhteyttä Ylivieskan sosiaalitoimistoon. Keskusteltuani työntekijöiden kanssa aloin rajata aihetta sopivan laajuiseksi. Koska olin kiinnostunut taloudellisesta puolesta, käynnistyi yhteistyö aikuissosiaalipuolen kanssa suunnittelemani lastensuojelupuolen sijaan. Yhdessä työntekijöiden kanssa päätimme, että tutkimus toteutetaan kyselylomakkeilla, jotka välitetään sosiaalitoimiston kautta. Pohdimme, että toimeentulotuen saaminen saattaa hävettää joitain asiakkaita ja tästä syystä he voisivat olla haluttomia osallistumaan haastatteluun. Vastaajien anonymiteetin säilymisen toivoimme vaikuttavan positiivisesti vastaajamääriin. Opinnäytetyöni oli työelämälähtöinen.

Saatuani luvan opinnäytetyön suorittamiseen koululta syksyllä 2012, anoin tutkimuslupaa peruspalvelukuntayhtymä Kalliolta. Sen jälkeen pidin tutkimusseminaarin, jossa esittelin opinnäytetyöprosessini suunnitelman ja aiheen. Kävin uudestaan sosiaalitoimistolla keskustelemassa työntekijöiden kanssa opinnäytetyöstäni rajattuani aiheen. Tietoperustaan perehdyin talvella 2012 ja keväällä 2013. Kyselylomake ja saatekirje valmistuivat ollessani 10 viikkoa harjoittelussa sosiaalitoimistossa Nivalassa ja Sievissä keväällä 2013. Kyselylomakkeiden viimeinen palautuspäivä oli 6.5.2013 ja kesän 2013 pidin taukoa opinnäytetyöstä. Syksyllä 2013 kirjoitin teoriaosuuden loppuun ja sain myös kyselyn vastaukset analysoitua.

5.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni oli kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus, jolla pyrin saamaan selkeän yleiskuvan alueeni toimeentulotukea saavien yksinhuoltajaäitien taloudellisesta tilanteesta, koulutus ja työllisyysnäkyistä sekä tulevaisuuden suunnitelmista. Sosiaalitoimisto oli kiinnostunut yksinhuoltajaäitien tulevaisuuden suunnitelmista, joten ne otettiin mukaan kyselylomakkeeseen. Työntekijät kertoivat olevansa huolissaan osasta asiakkaistaan, joilla ei heidän mukaansa tuntunut olevan lainkaan rakentavia tai realistisia tulevaisuudensuunnitelmia. Työntekijöiden mukaan useilta asiakkaista puuttui selkeä suunnitelma siitä, kuinka he parantaisivat taloudellista tilannettaan päästäkseen eroon toimeentulotuesta. Moniongelmaisissa asiakasperheissä on valitettavan yleistä se, että lapsia tehdään, jotta saataisiin lapsilisiä ja muita sosiaalietuuksia (Uusi Suomi 2010). Myös työntekijät, joiden kanssa keskustelin, kokivat samoin.

Kyselylomakkeen tarkoituksena oli toimia pohtimis- ja pysäytymishetkenä sekä mahdollisena keskustelun avaajana työntekijän ja asiakkaan välillä. Kyselylomakkeessa kysyttiin myös tyytyväisyyttä sosiaalitoimiston toimintaan, jotta selviäisi, kokivatko äidit saaneensa tarpeeksi ohjausta tilanteessaan. Kysymykset suunnittelin siten, että niillä saisin äidit pohtimaan omaa koulutustaan, uraansa ja elintasoaan. Tarkoituksena oli voimaannuttaa äitejä, jotta he tuntisivat voivansa vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa. (LIITE 2.)

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaiset:

1. Kuinka yksinhuoltajaäidit kokevat oman taloudellisen tilanteensa ja toimeentulotuen riittävyyden tulomuotona?
2. Millaisina yksinhuoltajaäidit näkevät mahdollisuutensa kouluttautua ja työskennellä tulevaisuudessa?

5.3 Tutkimuksen ja kyselylomakkeen toteutus

Kyselylomakkeita lähetettiin sosiaalitoimistojen kautta kaikille peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen toimeentulotukea saaville yksinhuoltajaäideille eli yhteensä 67 kappaletta. Kaikki postituskulut maksoi peruspalvelukuntayhtymä Kallio. Pysin tekemään kyselylomakkeesta ja saatekirjeestä mahdollisimman selkeitä ja houkuttelevia. Saatekirjeessä kerrottiin, että lomakkeet lähetetään peruspalvelukuntayhtymä Kallion työntekijöiden kautta, niin että kyselyyn vastanneiden henkilöllisyys pysyy anonyyminä. Halusin mahdollisimman paljon vastauksia, joten ajattelin, että postikyselyllä tavoittaisin mahdollisimman monia yksinhuoltajaäitejä. (LIITE 1)

Työntekijöiden kanssa keskusteltaessa esille nousi ennakkokäsitys, että vastausprosentti ei välttämättä tulisi olemaan kovin korkea. Tähän johtopäätökseen tulimme, koska työntekijöiden mukaan osa heidän asiakkaistaan oli passivoituneita, eivätkä he välttämättä haluaisi ajatella niitä aiheita, joista kyselylomakkeessa kysytään. Siksi panostinkin saatekirjeeseen, jossa pyrin korostamaan vastaamisen tärkeyttä. Vastauksia tuli takaisin vain 15 kappaletta ja kyselyni vastausprosentti on 22 prosenttia.. Postikyselyn vastausprosentti on ensimmäisellä kerralla parhaimmillaan 30–40 prosenttia ja vastausprosenttia voisi saada nostettua uusintakyselyllä. Se ei kuitenkaan ollut enää mahdollista, koska kysely toteutettiin nimettömänä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 196) Kohtuullinen tai edes tyydyttävä vastausprosentti on kiinni myös kyselyn aiheesta ja siitä, millaiselle joukolle kyselyt lähetetään. (Postikyselyaineiston kokoaminen 2011.)

Opinnäytetyötäni tehdessäni perehdyin useisiin eri alan kirjoihin ja tutkimuksiin ja aloin rakentaa opinnäytetyöni tietoperustaa. Huomasin, että köyhyys ja toimeentulotuki olisivat yksinhuoltajuuden ohella keskeisimmät aiheet tutkimuksen kannalta. Ennen kyselyn suunnittelua kokosin yli puolet tutkimuksen teoriapohjasta. Halusin varmistua siitä, ettei

kyselystä jäisi oleellisia asioita pois. Teoriaan perehtymisestä oli hyötyä, sillä sen avulla löysin myös oikeat termit kyselylomakkeeseen ja saatekirjeeseen, kuten ”pienituloisuus”, sen sijaan, että olisin käyttänyt termiä köyhyys. Sanalla pienituloisuus on positiivisempi kaiku, ja yksinhuoltajaäidit määrittelivät itsensä mieluummin pienituloisiksi kuin köyhiksi.

Kysymykset suunnittelin siten, että niillä saisin äidit pohtimaan omaa koulutustaan, uraansa ja elintasoaan. Tarkoituksena oli voimaannuttaa äitejä, jotta he tunsivat voivansa vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa. Siksi kysymykset ja väittämät on esitetty mahdollisimman myönteisinä, kuten ”Koen, että minun olisi taloudellisesti mahdollista jatko kouluttautua tulevaisuudessa”, ”Minulla on tulevaisuuden suunnitelmia joihin pyrin” ja ”Näen mahdollisuuteni selviytyä ilman toimeentulotukea hyvänä”. Kyselyn laatiminen oli vaikeampaa kuin aluksi luulin. Halusin, että kyselylomake olisi tiivis, jotta äidit ehtisivät ja jaksaisivat vastata siihen. Siksi kysymysten oli oltava oleellisia tutkimuksen kannalta ja selkeästi ilmaistuja. Kysymysten pääotsikot ja rajaus auttoivat valikoimaan tärkeimmät kysymyksistä lomakkeeseen. Kun ymmärsin, mitä opinnäytetyölläni tavoittelen ja mitä halusin saada selville, alkoi kysymysten sanamuotojen tarkka valikointi. (LIITE 2)

Kyselylomakkeen laadittuani testasin sen toimivuutta itse ja myös ystäväni testasivat sitä, jotta näkisin, miten eri ihmiset ymmärtävät eri kysymykset. Lopulta lähetin kyselyn hyväksyttäväksi Peruspalvelukuntayhtymä Kallion palvelujohtajalle Leena Iisakkilalle. Halusin ehdottomasti, että kyselylomake ei olisi liian pitkä, jotta yksinhuoltajaäidit tunsivat, että he ehtivät vastata siihen lastenhoidon lomassa. Oikeiden kysymysten valikoiminen oli melko hankalaa ja tein lomakkeesta yhteensä viisi eri versiota ennen kuin olin tyytyväinen lopputulokseen. Sosiaalitoimistosta ehdotettiin vielä paria muutosta, lähinnä koskien saatekirjeen sisältöä. Avoimia kysymyksiä oli melko paljon, jotta äitien ”oma ääni” saataisiin kuuluviin. (LIITE 1; LIITE2.) Avoimet kysymykset sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin, eivätkä ne ehdota vastauksia valmiiksi ja ne auttavat monivalintatehtäviin annettujen poikkeavien vastausten tulkinnassa (Hirsjärvi ym. 2009, 201).

Kyselylomakkeeni jaoin kolmeen osioon. Ensimmäisessä osassa kysyttiin perheen taustatietoja, kuten tuloja ja perheen kokoa. Toisessa osassa oli kysymyksiä toimeentulosta ja viimeisessä osassa jatkokoulutuksesta ja työssäkäynnistä. Sen lisäksi pyysin vielä palautetta sosiaalitoimiston toiminnasta ja kyselystä. Jako selkeytti lomaketta, teki siitä helpommin vastattavan ja miellyttävän näköisen. Kyselylomakkeen esteettinen ulkonäkö on tärkeää suuremman vastausprosentin saavuttamiseksi. Tein lomakkeesta niin selkeän ja asiallisen näköisen kuin välttäväillä atk-taidoillani osasin. (LIITE 2)

Jälkeenpäin ajateltuna olisin luotettavampien vastausten vuoksi varmaankin toteuttanut työni yksilöhaastattelujen muodossa. Alun perin kun pohdimme, kuinka työni kannattaisi toteuttaa, koin että kyselylomake olisi äideille helpompi. Ajattelin, että yksinhuoltajaäidit voivat täyttää kyselylomakkeen kotona silloin, kun se heille parhaiten sopii. Ajattelin, että kyselylomakkeesta koituu äideille vähemmän vaivaa eikä sen täyttämisen ajaksi tarvitse etsiä lapsille hoitajaa kuten haastattelun ajaksi olisi joutunut. Haastattelun olisi voinut myös toteuttaa äitien kotona, mikäli he olisivat kokeneet sen itselleen helpommaksi. Halusimme kuitenkin vastaajien anonymiteetin säilyvän. Uskoakseni paras vaihtoehto olisi ollut se, että olisimme lähettäneet kyselyt äideille ja lähettäneet heille samalla haastattelukutsut, jotta halukkaat olisivat voineet osallistua myös haastatteluihin.

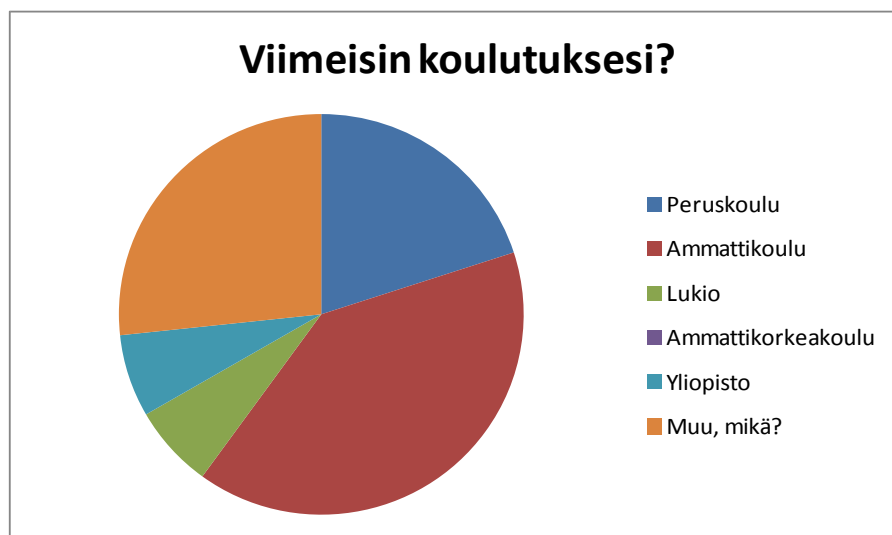
Kyselylomaketta olisin muuttanut siten, että kysymyksissä kaksi ja kolme olisi pitänyt lukea alaikäisten lasten ikä ja alaikäisen lasten lukumäärä. Ongelmia tuotti myös se, että kaikki vastaajat eivät olleet varmoja siitä, kuinka kauan ovat saaneet toimeentulotukea. Vastaukset ”joskus haen joskus en” ja sen lisäksi ruudukkoon merkitty 4 kuukautta antoi kuvan siitä, että vastauksen tieto voi olla vääristynyt. Vastaus oli kuitenkin pakko käsitellä neljänä kuukautena. Olisi ollut mielenkiintoista eritellä tarkemmin, mihin yksinhuoltajaperheiden rahat kuluvat, koska avoimissa kysymyksissä korostettiin sitä, että vapaa-aikaan, harrastuksiin tai kauneudenhoitotuotteisiin ei ollut juuri lainkaan varaa. Tutustuttuani aikaisempiin tutkimuksiin lapsiperheiden ja yksinhuoltajaäitien kulutuksesta huomasin, että kyselyni vastaukset ovat hieman ristiriidassa toisten tutkimusten kanssa.

Tutkimusten mukaan, pienituloiset ja toimeentulovaikeuksissa olevat ihmiset käyttävät rahaa muuhunkin, kuin pelkästään välttämättömyyksiin. Viisi vastaajista antoi palautetta kyselystä, ja kaikki palautteet olivat positiivisia. Kyselyä sanottiin selkeäksi ja hyväksi. Eräs vastaajista koki, että aihe on tärkeä ja hänestä olisi tärkeää saada myös tällaisten kyselyjen tuloksia päättäjien korviin. Kyselyn kysymykset olisi voinut myös järjestää vielä loogisempaan järjestykseen. (LIITE 2)

6 TUTKIMUSTULOKSET

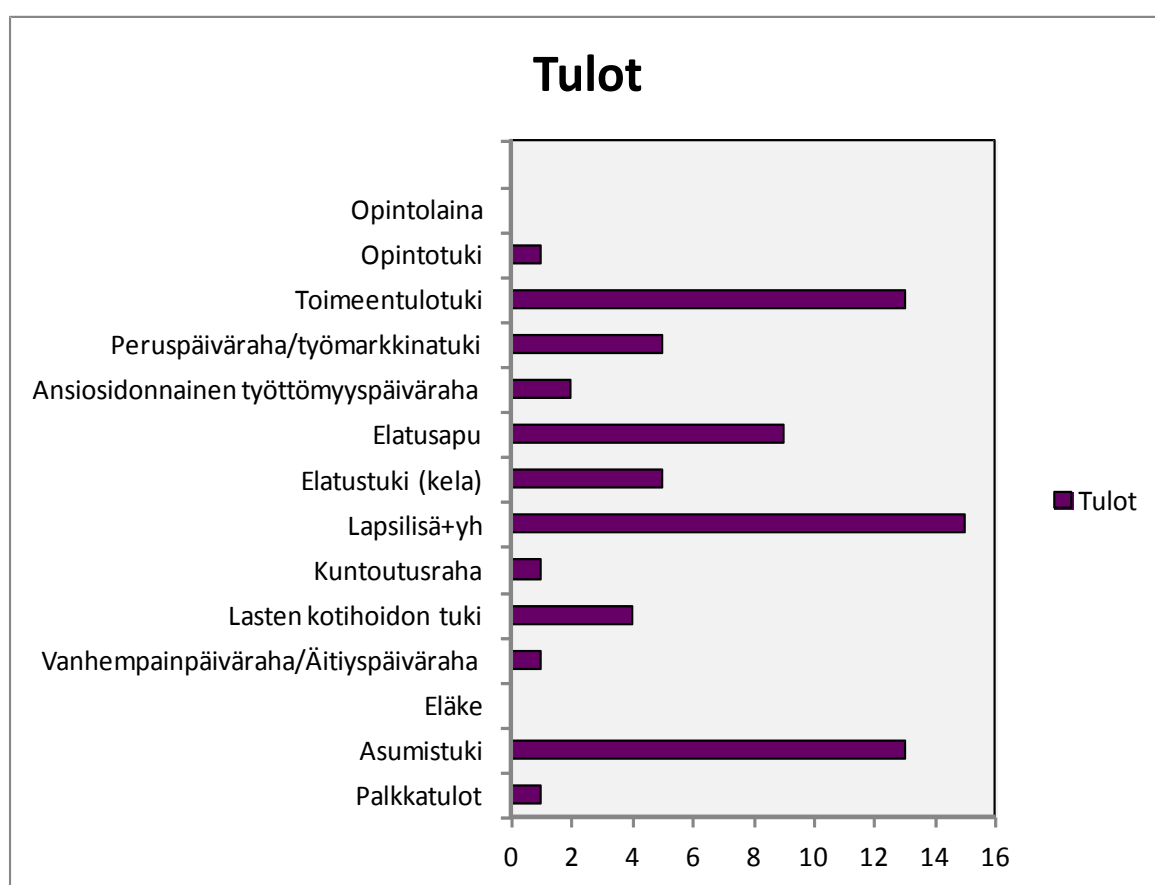
6.1 Kyselyyn vastanneiden taustatiedot

Luvussa 5 selvitin, että kyselylomakkeita lähetettiin 67 yksinhuoltajaäidille peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella. Kyselyyn vastasi 15 yksinhuoltajaäitiä, joten vastausprosentti on 22. Vastajat olivat keskimäärin 33,4-vuotiaita. Heistä nuorin oli 22 vuotta ja vanhin 51-vuotias. Lapsia heillä oli yhteensä 29, joiden keskimääräinen ikä oli 6,7 vuotta. Jokaisessa yksinhuoltajaperheessä oli siis keskimäärin 1,9 lasta. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2012 lopussa suomalaisten lapsiperheiden keskimääräinen lapsimäärä oli 1,83 alaikäistä lasta, joten lasten määrä on hyvin lähellä muita suomalaisia lapsiperheitä. (Perheet 2012. Tilastokeskuksen verkkojulkaisu.)

KUVIO 1. Viimeisin koulutuksesi?

Seuraavaksi kyselylomakkeessa kysyttiin viimeisintä koulutusta, joka on esitelty kuviossa 1. Viidestätoista vastaajasta suurin osa eli 40 % kertoi viimeisimmäksi koulutukseksi ammattikoulun. Kohtaan ”muu, mikä?” oli annettu vastauksia 26,7 % ja jokainen vastaajista oli kyseisessä kohdassa kertonut saaneensa opistotason koulutuksen. Pelkän peruskoulutuksen oli käynyt 20 % vastaajista. Lukion oli käynyt 6,7 % vastaajista. Kyselyyn vastaajista kenenkään viimeisin koulutus ei ollut ammattikorkeakoulu. Yliopistossa opiskelleita oli vastaajien joukossa 6,7 %.

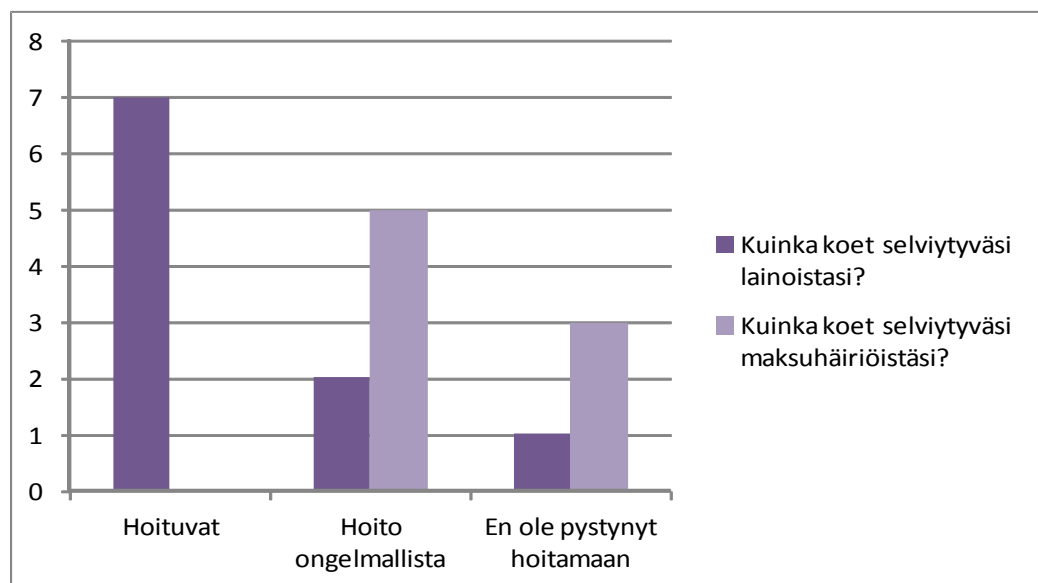

KUVIO 2. Yksinhuoltajaäitien tulot

Kuviosta 2 käy ilmi, että kyselyn toteuttamishetkellä opintolaina ei ollut kellekään äideistä tulomuotona, tosin vanhoja opintolainoja lyhennettiin yhä. Kukaan kyselyyn vastaajista ei

myöskään saanut eläkettä. Vain yksi vastaaja ilmoitti tulomuodokseen opintotuen ja yksi vastaajista ilmoitti, että hänellä on palkkatuloja. Vain yksi vastaaja sai kuntoutusrahaa. Neljä viidestätoista vastaajasta sai lasten kotihoidon tukea ja yksi vanhempainpäivärahaa tai äitiyspäivärahaa. Viisi vastaajista sai peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea, ja vain kaksi vastaajaa sai ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa. Lapsen toinen huoltaja maksoi elatusapua yhdeksälle vastaajista, ja viisi vastaajaa sai minimielatustuen Kelalta. Jostain syystä yksi vastaajista ei saanut elatustukea eikä elatusapua. Hän ei kuitenkaan ollut eritellyt, oliko tämä oma valinta vai eikö hänelle ollut vielä myönnetty sitä.

Toimeentulotuen ilmoitti tuloksi kolmesta vastaajasta. Oletan, että kaksi vastaajista ei saanut toimeentulotukea vakituisesti tai he eivät olleet hakeneet sitä kyseisenä kuukautena. Lähes kaikki vastaajista saivat lapsilisää ja sen yksinhuoltajakorotuksen. Yhdellä vastaajista lapset olivat vuoroviikoin, joten hän sai vain puolet lapsilisästä. Asumistuki oli myös yleinen tulonlähde vastaajille, sillä sitä sai kolmesta viidestätoista vastaajasta.

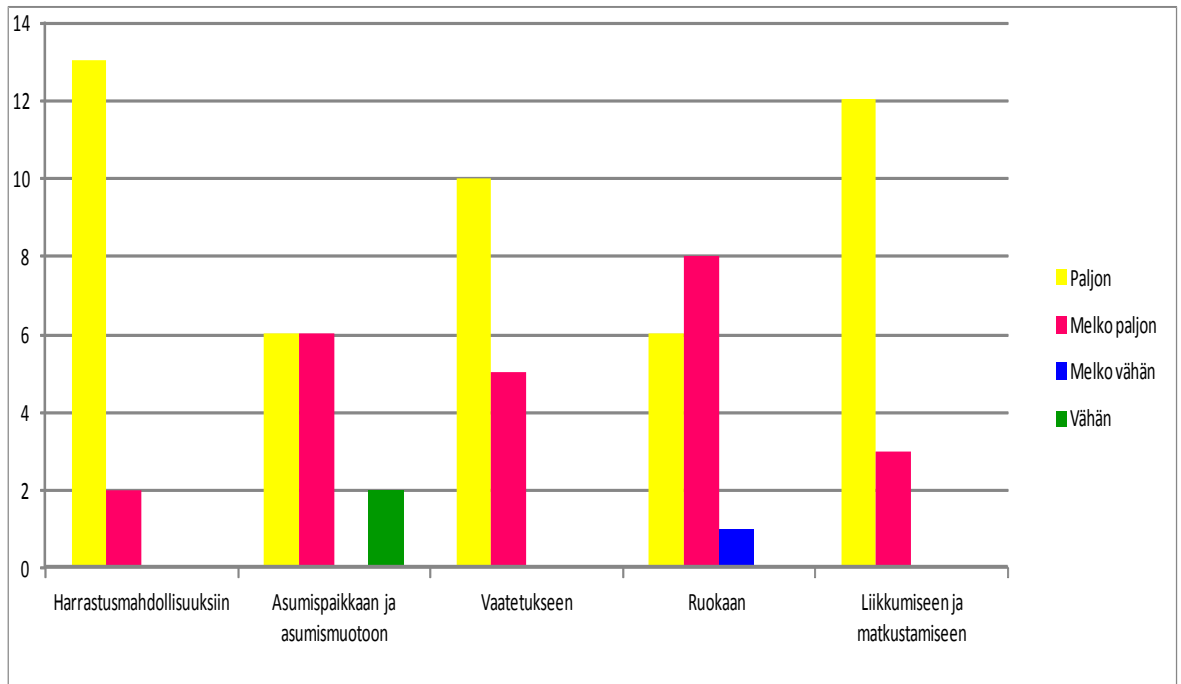
KUVIO 3. Lainat ja maksuhäiriöt

Vastaajista yhteensä kymmenellä henkilöllä viidestätoista oli lainoja. Osa vastaajista oli halunnut kertoa, millaisista veloista on kyse, vaikka sitä ei kysytykään. Velkamuodoiksi ilmoitettiin mm. asuntolaina, opintolaina ja autolaina. Kuviossa 3 näkyy, että seitsemän vastaajista koki selviytyvänsä lainojensa maksusta, kun taas kaksi vastaajaa koki, että lainojen hoitaminen ajallaan on ongelmallista. Yksi vastaaja ilmoitti, että hän ei ole pystynyt hoitamaan lainojaan.

Kahdeksalla vastaajalla oli maksuhäiriöitä. Viisi vastaajaa ilmoitti maksuhäiriöistä selviytymisen olevan ongelmallista ja kolme vastaajaa koki, etteivät he selviä maksuhäiriöistään. Useat vastaajista kertoivat avoimien kysymysten vastauksissaan, että heidän ei kannata mennä töihin koska palkka menisi ulosottoon. He kokivat siis, että palkkatyö ei ollut kannattavaa. He eivät myöskään osoittaneet avoimien kysymysten vastauksissaan minkäänlaisia suunnitelmia sen suhteen kuinka he aikovat suoriutua veloistaan.

6.2 Kokemuksia toimeentulotuesta

Kyselyyn vastanneet henkilöt olivat saaneet toimeentulotukea keskimäärin 1 vuoden ja 11 kuukautta. Ajat vaihtelivat kahdesta kuukaudesta neljään vuoteen. Hankaluutta vastausten käsittelyssä aiheutti se, että vastaaja oli saattanut merkitä jonkin ajan ja lisätä sen viereen tekstin ”joskus haen joskus en” tai ”ehkä”. Käsittelin vastauksen annetun ajan mukaan, mutta vastauksen luotettavuus kärsii, koska vastaaja ei ole varma tai ei muista välttämättä aikaa oikein.

KUVIO 4. Pienituloisuuden vaikutukset

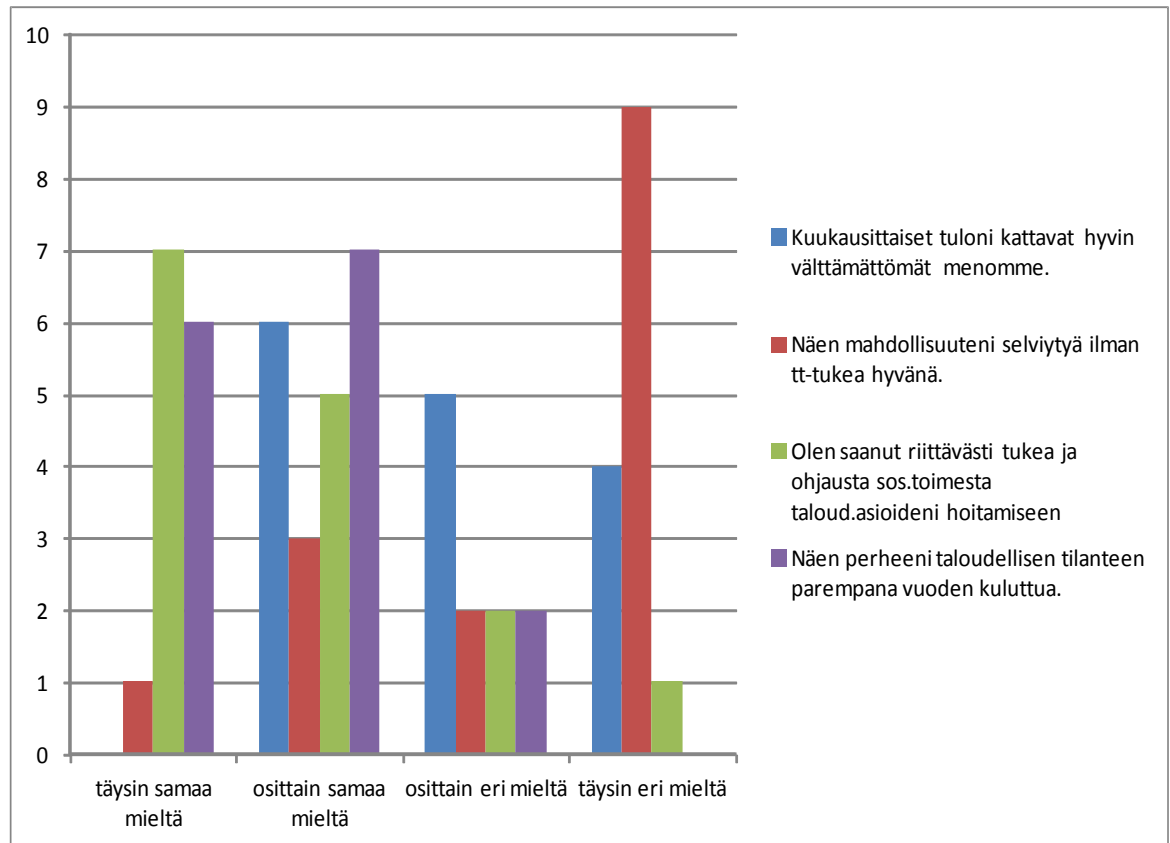
Kuviossa 4 havainnollistetaan sitä, mihin pienituloisuus vaikuttaa perheen arjessa. Pienituloisuuden koettiin vaikuttavan kaikkein vähiten asumispaikkaan ja asumismuotoon ja toiseksi vähiten ruokaan. Kahdeksan vastaajaa kertoi käyttävänsä tarjoustuotteita ja etsivänsä aina mahdollisimman halpaa ruokaa. Vain kaksi vastaajaa viidestätoista sanoi ottavansa vastaan ruoka-apupaketteja. Ruoka ja asunto ovat välttämättömyksiä, joita jokainen perhe tarvitsee, ja ne hankitaan yleensä ensimmäisenä, jonka jälkeen voidaan maksaa laskut ja katsoa, riittävätkö rahat kulutustavaroihin. Kaikkein eniten pienituloisuus vaikuttaa harrastusmahdollisuuksiin ja liikkumiseen, sillä ne eivät ole täysin välttämättömiä menoja. Vaatteita on oltava jokaisella, ja pienituloisuus vaikuttaakin vaatteissa eniten niiden hankintapaikkaan.

Kyselyn vastauksista nousi vahvasti esille se, että yksinhuoltajaäidit arvottavat lastensa menot omien menojensa edelle. Useimmissa avoimien kysymysten vastauksissa kerrotaan, että pakolliset menot hoidetaan ensin eikä vapaa-aikaan tai harrastuksiin jää juuri

ollenkaan rahaa. Joissain talouksissa rahaa jouduttiin lainaamaan jopa siihen, että perheelle saataisiin tarpeeksi ruokaa. Valtaosassa vastauksista kerrottiin myös että ruokaostoksia tehtäessä täytyy etsiä tarjouksia ja mahdollisimman halpaa ruokaa. *”Ruokakaupassa joutuu kulkemaan laskin kädessä.”*

Kaikesta säästäminen ja ainainen rahojen laskeminen ja stressaaminen on hyvin kuluttavaa. Eräs vastaaja kirjoitti *”Jos en tietäisi että tilanteemme on väliaikainen, olisin todella epätoivoinen.”* Kyseinen vastaaja opiskeli, hän ei ollut töissä ja hänellä oli vain yksi lapsi. Vastaajalla oli luottamus siihen, että perheen taloudellinen tilanne helpottaa valmistumisen jälkeen. Hieman yli puolet vastaajista kertoi etsivänsä vaatteita ja tavaroita halvalla kirpputoreilta ja säästävänsä varsinkin omista menoistaan. Eräs vastaaja kertoi, että *”Äiti ei osta itselleen mitään uutena, eikä monesti vanhanakaan.”*

Mukavuuksiin ei jäänyt rahaa. Vastaajat kertoivat säästävänsä vapaa-ajan menoista, harrastuksista ja liikkumisesta. Vastaajat kertoivat että arjen pyörittämiseen menee kaikki aika ja raha. *”Taloudellinen tilanne vaikuttaa mm. siihen ettei voi suunnitella mitään arjesta poikkeavaa esim. hektinen muutos esim. ylimääräinen ostotarve vaikuttaa täysin taloudelliseen tilanteeseen eikä ylimääräistä rahaa löydy esim. vaateostoksiin vaan ne on tehty viimeiset pari vuotta kirppikseltä.”* Yksinhuoltajaäidit suunnittelevat usein hyvin tarkkaan, mitä heillä on varaa ostaa ja milloin. Eräs vastaajista kertoi, että *”Ainainen rahojen laskeminen on kamalaa, toimeentulotuella ei todellakaan voi elää kovin kauaa. Toisaalta olen ylpeä itsestäni kun selviän näin vähällä rahalla ja löydän tarjouksia ja halpoja tuotteita.”*

KUVIO 5. Taloudellinen tilanne tulevaisuudessa

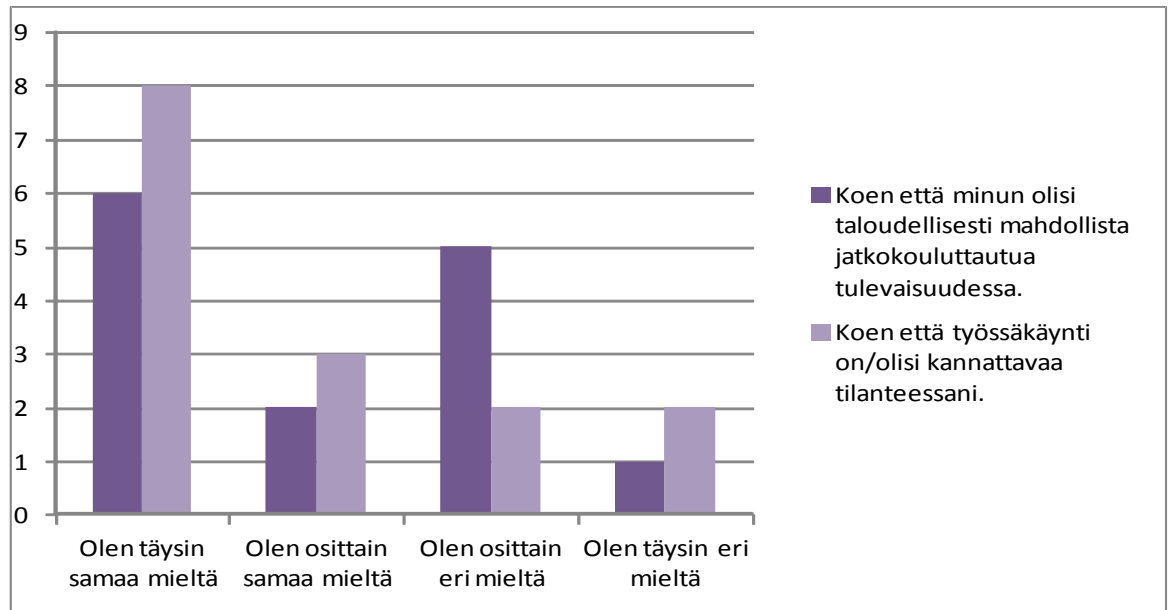
Kuviossa 5 havainnollistetaan perheen taloutta koskevien kysymysten vastauksia. Kuusi vastaajaa oli täysin samaa mieltä väitteestä ”Näen perheeni taloudellisen tilanteen parempana vuoden kuluttua.” Seitsemän vastaajaa oli osittain samaa mieltä ja kaksi vastaajista oli osittain eri mieltä väitteen kanssa. Kukaan kyselyyn vastaajista ei ollut täysin eri mieltä väitteen kanssa. Vain yksi vastaaja oli täysin samaa mieltä väitteestä ”Näen mahdollisuuteni selvitä ilman toimeentulotukea hyvänä”. Kolme vastaajista oli osittain samaa mieltä ja kaksi vastaajista oli osittain eri mieltä väitteen kanssa. Yli puolet, eli yhdeksän vastaajista oli täysin eri mieltä väitteen kanssa. Nämä kaksi väitettä ovat suuressa ristiriidassa keskenään. Ei ole realistista olettaa, että suurella osalla vastaajista taloudellinen tilanne helpottaisi seuraavan vuoden sisällä, kun taas reilusti yli puolet vastaajista ei usko selviävänsä ilman toimeentulotukea. Kukaan vastaajista ei ollut täysin samaa mieltä väitteen ”Kuukausittaiset tuloni kattavat hyvin välttämättömät menomme”

kanssa, mutta kuusi vastaajista oli osittain samaa mieltä väitteestä. Viisi vastaajista oli osittain eri mieltä ja neljä vastaajista oli täysin eri mieltä väitteen kanssa.

6.3 Jatkokoulutus ja työssäkäynti

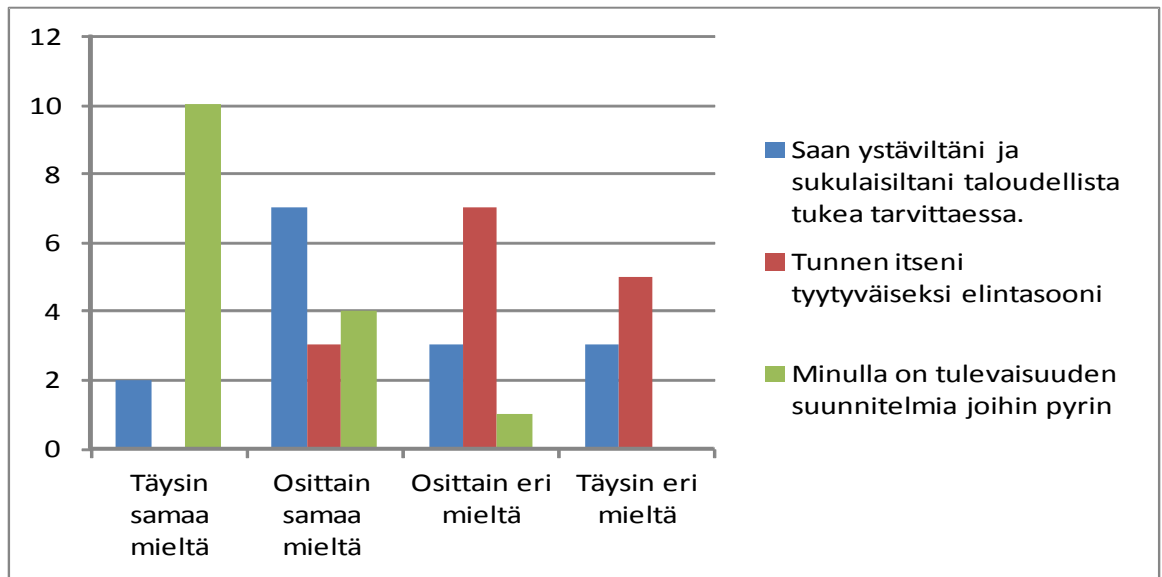
Vastaajat nimesivät työelämään palaamisen ja jatkokouluttautumisen yleisimmäksi esteeksi rahan vähyyden. Opiskelijan tuet ovat niin pienet, että vastaajat kokivat, ettei niillä voi tulla toimeen. Työelämään palatessa tulojen tulisi olla niin suuret, että päivähoitomaksujen jälkeen käteen jäisi enemmän rahaa kuin työttömänä. Yleinen syy työhön palaamisen vaikeuksissa, oli myös huono työllisyystilanne tai se, että lapset ovat vielä pieniä. Muutama vastaaja opiskeli tai harkitsi sitä, ja muutamalla oli osa-aikaisia töitä. Muita syitä olivat muun muassa ulosottovelat, väsymys, masennus, ammatillisen koulutuksen puute, erityislapsi, oma ikä, puolison puute, lyhyen työmatkan tarve, terveys ja rankat elämäkokemukset.

Kysyttäessä työelämään palaamisen esteistä eräs vastaaja kirjoitti: *”Ulosottovelat, koska tuet loppuis ja ulosottomies veis palkasta osan, niin ei ole järkeä mennä töihin sen takia että saa puolet vähempi rahaa, kun työttömänä pärjää paremmin.”* Kyseisellä vastaajalla on sekä velkoja että maksuhäiriöitä, joista molemmista selviämisen hän kokee ongelmalliseksi. Kuitenkaan vastaaja ei ole ajatellut kouluttautua uuteen ammattiin ja hänen mielestään toimeentulotuen tulisi nousta koska se ei riitä elämiseen. Sama vastaaja koki myös, että hänen perheensä taloudellinen tilanne parantuu seuraavan vuoden aikana ja hänellä on tulevaisuuden suunnitelmia, joihin hän pyrkii. Juuri tällainen ristiriitaisuus oli hämmentävää kyselyn tuloksia analysoidessa, sillä oli yllättävän yleistä, että asioiden uskottiin muuttuvan taloudellisesti paremmiksi, vaikka vastaaja ei aikoisikaan tulevaisuudessa kouluttautua tai työskennellä.

KUVIO 6. Työssäkäynti ja jatkokoulutus

Kuten tutkimuksissa on todettu, yksinhuoltajaäidit arvostavat työntekoa. (Forssen ym. 2009, 9) Kuvio 6 näkyy vastaajien kokemuksia työssäkäynnistä ja jatkokoulutuksesta. Kahdeksan vastaajaa uskoi vahvasti, että työssäkäynti olisi kannattavaa heidän tilanteessaan. Kolme vastaajista oli osittain samaa mieltä väitteen kanssa, ja kaksi osittain eri mieltä. Täysin eri mieltä väitteen kanssa oli myös kaksi vastaajaa. ”Koen että minun olisi taloudellisesti mahdollista jatko kouluttautua tulevaisuudessa” väitteen kanssa täysin samaa mieltä oli kahdeksan vastaajaa. Kolme vastaajista oli osittain samaa mieltä väitteen kanssa ja osittain eri mieltä oli viisi vastaajaa. Vain yksi vastaaja oli täysin eri mieltä väitteen kanssa.

KUVIO 7. Tulevaisuuden suunnitelmat ja elintason kokemukset

Yhdessä osiossa pyrittiin muutenkin kuin työn ja koulutuksen kautta herättämään ajatuksia tulevaisuuden suunnitelmista, omasta turvaverkostosta ja perheen elintasosta. Kuvioista 7 näkyy vastaajien suhtautuminen näihin aiheisiin. Kysymykset oli aseteltu myönteisesti, vaikka oletuksena olikin, että kovin moni vastaajista ei ole täysin tyytyväinen elintasoonsa. Väitteessä ”Saan ystäviltäni ja sukulaisiltani taloudellista tukea tarvittaessa” kaksi vastaajista kertoi olevansa täysin samaa mieltä. Vastaajista seitsemän oli osittain samaa mieltä, kun taas kolme vastaajaa vastasi olevansa osittain eri mieltä. Täysin eri mieltä väitteen kanssa oli myös kolme vastaajaa. ”Tunnen itseni tyytyväiseksi elintasooni” kohdassa yksikään vastaajista ei ollut täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Kolme vastaajista oli osittain samaa mieltä, seitsemän oli osittain eri mieltä ja viisi vastaajista oli täysin eri mieltä väitteen kanssa. Väitteeseen ”Minulla on tulevaisuuden suunnitelmia joihin pyrin” kymmeneen vastaajaa kertoi olevansa täysin samaa mieltä. Neljä vastaajista oli osittain samaa mieltä ja yksi vastaaja oli osittain eri mieltä väitteen kanssa. Kukaan vastaajista ei ollut väitteen kanssa täysin eri mieltä.

6.4 Kokemuksia sosiaalitoimiston ohjauksesta

Kysymyksessä ”Olisitko toivonut lisää ohjausta ja tukea sosiaalitoimesta taloudellisten asioidesi hoitamiseen?” vain kaksi äitiä koki, että he eivät olleet saaneet tarpeeksi tukea ja ohjausta sosiaalitoimesta. Ensimmäinen vastaaja toivoi enemmän tukea ja ymmärrystä, ja toisen mielestä minkäänlaista ohjausta tai tukea ei ole koskaan edes tarjottu. Sama vastaaja koki, että sosiaalitoimessa häneen oli suhtauduttu kovin kylmästi ja että hän olisi tarvinnut huomattavasti enemmän apua kuin hän oli saanut. Hänelle oli myönnetty kerran harkinnanvaraista toimeentulotukea yllättävän menon vuoksi, muuten toimeentulotukea ei ole myönnetty lähikuukausina. Lisäksi yksi vastaaja koki, että hän olisi ehkä tarvinnut selvyyttä siihen mitä menoja toimeentulotuella voi kattaa ja mitä ei. Kuusi vastaajista jätti kokonaan vastaamatta kyseiseen kysymykseen. Kahdeksan vastaajista ei kokenut tarvitsevänsä enempää ohjausta tai tukea sosiaalitoimelta. Yksi vastaajista perusteli sitä, ettei ohjaukselle ole tarvetta sillä, että perheen taloudellinen tilanne on muuttumassa paremmaksi kun hän valmistuu. Toinen kehui saaneensa paljon tukea ja apua ja onnistuneensa kouluttautumaan uuteen ammattiin. Useat vastaajista kokivat, että kunhan rahat riittävät niin asiat kyllä hoituvat heiltä.

Kyselyn lopussa oli kohta ”Lopuksi voit antaa palautetta kyselystä tai sosiaalitoimiston toiminnasta” Kahdeksan henkilöä ei vastannut tähän kohtaan mitään. Vastanneista neljä henkilöä oli tyytyväisiä sosiaalitoimiston toimintaan. Heidän mukaansa heitä oli kohdeltu aina asiallisesti. Eräs vastaaja kertoi, että hän toivoisi että sosiaalitoimessa otettaisiin paremmin huomioon asiakkaan kokonaistilanne, kuten talolainan lyhennykset. Kaksi vastaajaa toivoi myös, että auton menot otettaisiin paremmin huomioon toimeentulotuessa. Vastaajat kokivat että auto oli heidän elämäntilanteessaan pakollinen. Kolme vastaajista oli melko vihaisia, he toivoivat lisää inhimillisyyttä sosiaalitoimiston työntekijöiltä. Eräs vastaaja halusi, että työntekijät ottaisivat huomioon sen, etteivät kaikki toimeentulotukea hakevat ihmiset ole taloudellisissa ongelmissa omasta syystä. Toinen vastaaja, joka antoi negatiivista palautetta koki, että työntekijät käyttäytyvät kuin toimeentulotukena myönnettävät rahat olisivat heidän omiaan. Vastaaja koki toimeentulotuen hakemisen hyvin epämiellyttäväksi ”*Harva ihminen mielellään toimeentulotukea hakee mutta joskus*

on pakko.” Hän myös kertoi, että hänestä on väärin se, että opintolaina lasketaan tuloksi, koska se on maksettava takaisin, eikä hän siksi koe voivansa opiskella. Vastaja oli myös vahvasti sitä mieltä että toimeentulotuen on noustava, koska sillä ei voi elää. Yksi vastaajista koki tarvitsevansa enemmän apua. Hän koki, että yksinhuoltajat ja muut kipeästi apua tarvitsevat eivät saa sitä sosiaalitoimesta, mutta apua tarjotaan ”kaupungin pummeille” heidänkin sijasta.

7 POHDINTA

7.1 Yhteenveto tutkimustuloksista

Kyselyyn vastanneiden ammattinimikkeet vaihtelivat suurtalouskokista levyseppähitsaajaan ja opiskelijasta koti-äitiin. Mielestäni merkittävä piirre kyselyyn vastanneiden yksinhuoltajaäitien koulutustaustoissa oli se, että ne äidit, jotka olivat olleet valmiita opiskelemaan itselleen useamman ammatin, olivat opiskelleet yleensä lisää matalan asteen koulutuksia. Voi siis olettaa, että lisäkouluttautumisella ei ole pyritty parempaan tuloluokkaan vaan on pyritty lisäämään mahdollisuuksia löytää töitä omalta paikkakunnalta tai etsitty itselle sopivampaa työtä. Yksinhuoltajat ovat puolisoäitejä useammin pelkän peruskoulutuksen hankkineita ja harvemmin yliopistokoulutuksen suorittaneita. Forssen (Forssen ym. 2009, 104–105) toteaa tutkimuksessaan että nuorimmat äidit eivät välttämättä ole vielä ehtineet suorittaa kaikkia haluamiaan opintoja, mutta yksinhuoltajien ja puolisoäitien ikäero on kasvanut 1990-luvun vaihteesta 2000-luvun alkuun niin, että yksinhuoltajaäidit ovat keskimäärin noin kaksi vuotta vanhempia kuin puolisoäidit, joten iällä ei voi selittää yksinhuoltajaäitien matalampaa koulutustasoa. Kyseessä on pikemminkin heidän heikko taloudellinen tilanteensa ja osittain myös voimavarojen puute, sillä lasten kasvattaminen ja opiskeleminen yhtä aikaa on välillä todella rankkaa.

Kyselyn vastaajien tulot muodostuivat lähes yksinomaan sosiaalietuuksista. Yleisimpiä tukimuotoja olivat lapsilisä ja yksinhuoltajakorotus, asumistuki, toimeentulotuki ja elatusapu. Lapsilisää ja sen yksinhuoltajakorotusta sai noin 93.2 % vastaajista, asumistukea noin 86.7 %, elatusapua 60 % ja toimeentulotukea 86.7 %. Toimeentulotukea ei ollut merkitty kaikille tulomuodoksi siitä syystä että he eivät olleet sillä hetkellä joutuneet hakemaan toimeentulotukea tai heille ei ollut myönnetty sitä. Tulonjakotilastoista käy ilmi hyvätuloisten yksinhuoltajaäitien perheiden osuus on paljon pienempi kuin muiden

lapsiperheiden ja että vuonna 2001 jopa 45 % yksinhuoltajaäitien perheistä kuului alimpaan tuloluokkaan. Tämän jälkeen tilanne on jonkin verran helpottanut pienituloisimpien yksinhuoltajaäitien osalta. (Forssen ym. 2009, 108–109.)

Elämäntilanteella on suuri merkitys siihen, millaista kotitalouden kulutus on. Pienituloisten ihmisten kulutuksessa yleinen piirre on ymmärrettävästi välttämättömyyskulutus, kuten asumiskulut, ruoka ja kotitaloustarvikkeet. Lapsiperheiden kulutukseen vaikuttaa perheen tulotaso, lasten lukumäärä ja ikä. Yksinhuoltajilla erityisesti tulotaso on merkittävä tekijä kulutuksen kannalta. Tulotasosta riippumatta yksinhuoltajien tärkeimpiä kulutuksen kohteita ovat asuminen, elintarvikkeet, lasten vaatteet ja terveydenhoidon kustannukset. Useissa kyselyni vastauksissa nousi esille se, kuinka äidit karsivat omista menoistaan, saadakseen tehtyä hankintoja lapsilleen. Sama nousee esille Suvi Krokin väitöstutkimuksessa, sillä hänen mukaansa säästäväisyys merkitsee usein kieltäytymistä ja asioista luopumista, mikä yleensä tarkoittaa, että yksinhuoltajaperheen äiti luopuu omista vähemmän tärkeistä tarpeistaan (Krok 2009, 134).

Forssenin tutkimuksessa nousi esille väite, jonka mukaan lähes kaikissa yksinhuoltajaperheissä käytetään tulotasosta huolimatta saman verran rahaa kirjoihin, leluihin, kauneudenhoito-, tupakka- ja alkoholituotteisiin. Kyselyni vastaukset olivat kuitenkin lähes täysin päinvastaiset tutkimuksessa esitetyn väitteen kanssa. (Forssen ym. 2009, 117.) Jos pienituloisuus on jatkunut pitkään, vastaajat hemmotellevat itseään jotenkin, sillä on hyvin hankalaa elää vuosikausia äärimmäisen tiukalla budjetilla. Vastaajat tuskin tietoisesti valehtelivat kulutuksestaan, mutta yleisesti itsensä hemmottelua, harrastuksia ja vapaa-ajan viettoa pidetään kalliina. Voi olettaa, että vastaajat eivät mieltäneet itselleen suomiaan pieniä nautintoja tai turhuuksia ylellisyyksinä tai vapaa-aikaan kuluvana rahana. Suvi Krok kertoo väitöskirjassaan, että kirpputoreilla ja alennusmyynneissä yksinhuoltajaäidit kokivat voivansa tehdä heräteostoksia ja löytöjä hyvillä mielin, koska tuotteet eivät olleet kalliita ja järkyttäneet perheen taloutta (Krok 2009, 139). Suurin osa kyselyyni vastanneista äideistä kertoi tekevänsä ostoksia kirpputoreilta ja alennusmyynneistä.

Maksuhäiriöt ja lainat vaikuttavat perheiden talouteen paljon, koska lainan lyhennykset ja perheen varojen ulosotto tarkoittavat sitä, että perhe elää alle määritellyn minimi toimeentulon. Korot voivat olla todella korkeita, ja ilman apua perhe ei ehkä koskaan selviä omilleen. Huolestuttavaa on se, että monet vastaajat kokivat, että heidän ei kannata mennä töihin, koska puolet palkasta menisi ulosottoon. He kokivat, että tienäminen ei ollut kannattavaa, eivätkä he osoittaneet että heillä olisi suunnitelmia sen suhteen kuinka he suorittaisivat velkansa. Olisi mielenkiintoista nähdä, millaisia tuloksia saataisiin, jos kokeiltaisiin sosiaalitoimistoissa ilmaista velkaneuvontaa ja velanmaksusuunnitelmia toimeentulotukiasiakkaille, joiden velat eivät ole vielä tarpeeksi suuria velkajärjestelyihin pääsemiseksi. Kyseessä olisi siis matalan kynnyksen palvelua tai mahdollisesti toimeentulotuen saamisen edellytykseksi pakollinen järjestely kaikille, joilla on velkoja ja maksuhäiriöitä.

”Minulla on tulevaisuuden suunnitelmia joihin pyrin” väitteeseen 66.7 % vastasi olevansa täysin samaa mieltä. Mielestäni tämä osoittaa, että yksinhuoltajaäidit eivät ole lamaantuneita, heillä on tulevaisuuden suunnitelmia, jotka he aikovat toteuttaa kenties lasten ollessa isompia. Eräs vastaaja kirjoitti; *”Nuorimmainen lapsi on vielä kovin nuori vuoropäiväkotiin, jos tekisin esim. kolmivuorotyötä lähahoitajana. Ja kun on viimeinen lapsi, niin haluan olla kotona vielä kun voi. Lapsi on pieni nyt, ei vuosien päästä enää!”* Äitien arvomaailmassa useimmiten lapset menevät oman edun edelle. Forssenin tutkimuksen mukaan vanhempainrahakauden jälkeen äidin kotiin jäämisellä ja matalalla koulutuksella on selvä yhteys. Sen lisäksi suomalaiset yksinhuoltajaäidit ovat puolisoäitejä vahvemmin sitä mieltä, että alle kouluikäiset lapset tulisi hoitaa kotona. (Forssen ym. 2009, 101–102.)

Vaikka melko harva vastaajista uskoi lähtevänsä jatkokouluttautumaan, ja vain hieman yli puolet uskoi työnteon olevan kannattavaa tilanteessaan. Suuri osa äideistä kuitenkin koki että heillä on suunnitelmia tulevaisuuden varalle. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki vastaajat näkivät taloudellisen tilanteensa parempana vuoden kuluttua, suurin osa

vastaajista tunsivat toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Mikäli henkilö kokee että köyhyys on ohimenevä elämänvaihe, köyhyyden sietäminen on helpompaa. Eräs vastaajista oli juuri saamassa opintonsa päätökseen ja hänellä oli vahva usko siihen, että hän tulee saamaan töitä ja saavuttaa paremman tulotason ”*Jos en tietäisi että tilanteemme on väliaikainen, olisin todella epätoivoinen.*”

Nuorena köyhyyden sietäminen on helpompaa, sillä nuorisoköyhyys on yleistä, mutta kuitenkin yleensä ohimenevää, eivätkä useat nuoret ole ehtineet saavuttaa korkeaa tulotasoa, josta olisivat joutuneet äkillisesti luopumaan, esimerkiksi avioeron seurauksena. Pitkään jatkunut työttömyys lannistaa helposti ja vaikeuttaa työnsaantimahdollisuuksia. Tilapäisesti köyhä ihminen voi jättää tekemättä hankintoja, jotka eivät ole välttämättömiä ihan heti ja odottaa parempaa taloudellista tilannetta. Pitkään jatkuneen köyhyyden ongelma on se, että parempaa taloudellista tilannetta ei ole näkyvissä. Köyhyys syrjäyttää helposti lapsia, koska heillä ei ole varaa samoihin harrastuksiin ja välineisiin kuin heidän kavereillaan. (Krok 2009, 118–123.) Valitettavasti kaikilla kyselyyn vastanneilla äideillä ei ollut uskoa paremmasta tulevaisuudesta. Yksinhuoltajaäitinä lapsille olisi kyettävä ostamaan polkupyörät, sukset, luistimet ja sopivia vaatteita. Paineet lapsen tarpeiden, harrastusten ja kiinnostuksen kohteiden tukemiseen ovat kovat ja tämä seikka nousi esille myös kyselyn vastauksissa. ”*Lapsi kasvaa jatkuvasti, joten aina pitää jotain ostaa. Harrastuksiin ei ole varaa saatika vaikka pieneen lomaan. Äiti joutuu omista hankkeista luopumaan että lapselle on varaa esim. kesälennkkarit ostaan.*”

Kuten aikaisemmin opinnäytetyöni sivulla 20 käy ilmi, arjen toimijuus, aktiivinen köyhyys ja suunnitelmallisuus ovat useita pienituloisia yksinhuoltajaäitejä yhdistäviä tekijöitä. Kyselyni tuloksista nousi esille osittain samoja piirteitä kuin Krokin tutkimuksessa. Harva vastaajista osoitti konkreettisia pyrkimyksiä pois pienituloisuudestaan. Yksi vastaajista opiskeli kuntoutusrahalta, muutama oli osa-aikaisessa tai ei vakituksessa työsuhteessa ja kaksi opiskeli päätoimisesti. Useilla vastaajista opinnot olivat keskeytyneet, muutamilla heidän tultuaan uudestaan raskaaksi.

Kokemukset työnteon kannattavuudesta ovat vaihtelevia, sillä viidestätoista vastaajasta vain 53.2 % uskoi, että työn tekeminen olisi kannattavaa heidän tilanteessaan. Kuitenkin vain 6.7 % vastaajista oli palkkatyössä ja 60 % vastaajista oli täysin eri mieltä väitteen ”näen mahdollisuuteni selvitä ilman toimeentulotukea hyvinä”. Onko kysymys siitä, ettei työtä ole tarjolla, eivätkö äidit hae tarpeeksi töitä vai onko työn tekeminen kannattamatonta? Tutkimustulosten mukaan työnteon arvostus on korkealla yksinhuoltajaäitien keskuudessa, kuitenkin Sixten Korkmanin mukaan hyvinvointivaltio nykyisellään johtaa vääjäämättä työnteon vähenemiseen ja kouluttautumismotivaation heikentymiseen. Hänen mukaansa tulosiirtojen kannustinvaikutuksia tulisi pohtia uudelleen passivoitumisen estämiseksi. (Korkman 2011, 47.) Korkmanin väitteet tukevat tutkimustuloksiani, sillä osa äideistä myöntää suoraan tulevansa paremmin toimeen työttömänä ja ovat pahoillaan siitä kuinka satunnaiset ylimääräiset tienestit vaikuttavat heti heidän tukiensa suuruuteen. *”Jos jostain sattuu saamaan vähääkään ylimäärästä niin siitä saa sitte kans kärsiä.”*

Muutamista kyselyni vastauksista nousivat esille huonot asiakaskokemukset ja niiden aiheuttama väheksynnän tunne. Vastaajat kokivat, että sosiaalitoimessa heihin suhtauduttuun kylmästi ja epäinhimillisesti. Työntekijöiltä kaivattiin enemmän tukea ja ymmärrystä. Jotkut vastaajista kokivat, etteivät olleet saaneet silloin apua, kun olisivat sitä kipeästi tarvinneet. Vastaajista eräät myös halusivat painottaa sitä, että toimeentulotukea ei haeta huvikseen, vaan silloin kun on ihan pakko, ja että kaikki hakijat eivät ole taloudellisissa vaikeuksissa omasta syystä. Yksi vastaajista koki, että hänelle ei oltu koskaan tarjottu minkäänlaista ohjausta. Palaute oli välillä hyvin vihaista, mutta merkittävää siinä mielestäni oli se, että negatiivinen palaute kohdistui työntekijöihin ja sosiaalitoimeen sen sijaan, että se oli kohdistunut lakeihin ja säädöksiin, jotka ohjaavat työntekijöiden toimintaa. Johtuisiko tämä ammatillisen empatian puutteesta, huonoista henkilökemioista, liian vähäisestä informaatiosta päätösten perusteista tai kiireestä.

Talentian lehdessä (7/2013) oli artikkeli Anne Saarisen pro gradu-työstä, joka käsitteli ammatillista empatiaa. Empaattinen työote vaatii työntekijältä kykyä asettua asiakkaan asemaan, sillä työntekijän osoittaessa vastavuoroisuutta asiakassuhteeseen syntyy

luottamusta. Työntekijät voivat harjoittaa ammatillista empaattisuuttaan käymällä läpi ongelmallisia asiakastilanteita yhdessä työyhteisön kesken. Näin työntekijät voivat oppia toisiltaan ja pohtia yhdessä, miten asiakas kokisi tulevansa kuulluksi. Ammatillinen empaattisuus on tietoista toimintaa, jota ohjaavat työntekijän tiedot, taidot ja ammattietiikka. Perinteistä käsitystä ammatillisesta etäisyydestä on kritisoitu se voi johtaa huonoihin kokemuksiin asiakastilanteissa. Saarisen mukaan ammatillinen empaattisuus ei pelkästään tee asioinnista asiakkaalle mukavampaa, vaan se myös parantaa työn vaikuttavuutta. Kiire hankaloittaa työntekijän mahdollisuuksia pysähtyä aidosti olemaan läsnä asiakastilanteessa, jotta asiakas kokisi tulevansa kuulluksi, ymmärretyksi ja arvostetuksi.

Suvi Krok kertoo väitöskirjassaan, että useat yksinhuoltajaäidit eivät koe olevansa oikeutettuja toimeentulotukeen, vaan toimeentulotukea ”annetaan armosta”. Tämä kokemus yhdistettynä kielteisiin toimeentulotukipäätöksiin, velvollisuuteen ilmoittaa yksityiselämäänsä kuuluvia asioita sosiaalitoimeen ja ”juoksuttamiseen” aiheuttavat häpeän ja toisarvoisuuden tunteita. Useat äideistä kokivat sosiaalitoimistossa asioimisen nöyryyttäväksi, eivätkä asioineet siellä, ellei heidän ollut aivan pakko. Pahimmillaan tämä johtaa toimeentulotuen alikäyttöisyyteen, joka on liikakäyttöä suurempi ongelma. (Krok 2009, 146–153.) Työntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittäminen ammatilliseen empaattisuuteen on kuitenkin lähes turhaa, mikäli työntekijät ovat ylikuormittuneita liian suurista asiakasmääristä.

7.2 Kehitysideoita ja jatkotutkimusaiheita

Köyhyyden ja työttömyyden vähentyminen Suomessa edellyttää suuria muutoksia. Tulosiirtojen olisi kehityttävä samaa tahtia kuin palkatkin nousevat, sillä tulosiirrot ovat tällä hetkellä auttamattomasti jäljessä ostovoimaltaan, ja se edesauttaa pienituloisten ihmisten köyhyysriskiä (Tutkimus lapsiköyhyyden kasvusta 2010). Tulosiirroissa tulisi olla

indeksikorotukset, mutta esimerkiksi lapsilisän indeksikorotukset peruttiin, ja lapsilisän taso tulee pysymään samana vuoteen 2016 asti, jotta saavutettaisiin halutut säästöt valtiontaloudessa (Hallituksen esitys eduskunnalle lapsilisän muutoksista 17.9.2012).

Toimeentulotuen tarkoitus on auttaa henkilöä silloin, kun hän ei itse kykene turvaamaan omaansa ja perheensä elantoa. Sen kuuluu edistää itsenäistä selviytymistä, ehkäistä syrjäytymistä ja ehkäistä pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Kuitenkaan olemassa ei ole juuri velvoitteita, joilla ihminen voitaisiin patistaa tekemään elämälleen jotain konkreettista. Samalla kun puhutaan siitä että jokaisella pienituloisella on oikeus saada toimeentulotukea, tulisi muistaa se että jokaisella on myös velvollisuus huolehtia kykynsä mukaan omasta ja perheensä elatuksesta. Toimeentulotuen saamisen velvoitteet eivät ole vielä korkealla. Toimeentulotuki ehkäise äärimmäistä köyhyyttä, mutta edistääkö se itsenäistä selviytymistä, jos osa ihmisistä sen vuoksi passivoituu ja jää kotiin. Eräs kyselyyni vastanneista yksinhuoltajaaideista totesi suoraan, että hänen ei kannata mennä töihin, koska työttömänä hän tulee toimeen paljon paremmin.

Olisi hyvä, jos pitkäaikaiselle toimeentulotukiasiakkaalle tehtäisiin aktivointisuunnitelma ja hänelle etsittäisiin sopivia koulutuksia, kursseja, työkokeiluja, työpaikkaa tai koulupaikkaa. Pelkästään tulonsiirtoihin tehtävillä muutoksilla ei kuitenkaan saada ihmisiä kouluttautumaan ja työskentelemään enempää. Korkmanin mukaan muutokset valtion työllisyyden aktivointipolitiikassa eivät ole välttämättömiä pelkästään yksilöiden, vaan myös kansantalouden kannalta (Korkman 2011, 38). Hyvä alku olisi ”pätkätöiden” tekemisen helpottaminen. Pätkätöitä ei haluta aina ottaa vastaan, koska ne vaikuttavat tukiin ja etuuksiin. Pätkätöillä kynnys työelämään helpottuisi ja syrjäytyminen vähenisi. Lyhyelläkin työnteolla ihminen integroituisi yhteiskuntaan paremmin, kartuttaisi työkokemusta ja osoittaisi työntekijän aktiivisuutta, mikä voisi auttaa saamaan vakituksemmän työpaikan tulevaisuudessa. Vuonna 2014 hallitus antaa lakiesityksen osallistavasta eli vastikkeellisesta sosiaaliturvasta, joka toivottavasti on askel parempaan ja auttaa työllisyys- ja syrjäytymisongelmissa. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen artikkeli osallistavasta sosiaaliturvasta 2013)

Työmarkkinoiden olisi sopeuduttava monimuotoisempaan ja joustavampaan työnteekoon. Osa-aikatyön kannattavuuden ja kannustinloukkujen poistamisen eteen joudutaan tekemään tulevaisuudessa paljon työtä. Yksinhuoltajalle jää yleensä enemmän rahaa käteen kotiin jäämällä kuin menemällä osa-aikatyöhön, ja joka kolmannen yksinhuoltajan kohdalla työn tekeminen on kannattamatonta verotuksen kiristyessä ja heidän menettäessään etuutensa. Asumistuen omavastuuosuuksista pitäisi pienentää tulosidonnaisuutta ja ansiotulovähennystä täytyisi suurentaa lapsiperheiden osalta, etuuksien tulosidonnaisuuden vähentäminen torjuu kannustinloukkuja tehokkaammin kuin yleiset verovähennykset. Nykyinen etuusjärjestelmä on monimutkainen ja siinä on liikaa toimijoita, jotta se olisi toimiva. (Kärkkäinen 2011, 1, 12, 25, 27) Selkeä ja läpinäkyvämpi järjestelmä auttaisi niin asiakkaita kuin työntekijöitä hahmottamaan paremmin tarjolla olevat palvelut ja etuudet sekä poistaisi monia ongelmakohtia.

Yksi toimeentulotuen monista epäkohdista on se, että opiskelijoiden toimeentulotukeen vaikuttaa valtion takaama opintolaina. Mikäli opiskelijoita voidaan velvoittaa ottamaan lainaa omaan elatukseensa, olisi työkykyisten ihmisten haettava työtä ja koulutusta aktiivisesti. Kaikki toimeentulotukiasiakkaat eivät edes tiedä mihin heidän saamansa tuki on todella tarkoitettu ja mitä menoja sillä on tarkoitus kattaa. Ehkäisevään toimeentulotukeen pitäisi panostaa huomattavasti enemmän, sillä sen avulla voitaisiin tukea toimeentulotukiasiakkaita kuntoutuksessa ja koulutuksessa. Ennen lamaa voimassa olleiden perhepoliittisten verovähennyksien uudelleen käyttöönotto lapsiperheille voisi auttaa monia perheitä pois köyhyydestä, mahdollisesta syrjäytymisestä ja parantaa perheen taloudellista asemaa, se voisi tehdä myös työn tekemisestä kannattavampaa. (Forsen ym. 2009, 95). Kun perheen käytävissä olevat tulot olisivat suuremmat, päivähoitomaksut eivät tuntuisi enää niin ylitsepääsemättömän suurilta pienituloisissa perheissä.

Yksinhuoltajien koulutuksen tukeminen olisi tärkeää, jotta heillä olisi paremmat mahdollisuudet kouluttautua korkeampipalkkaisiin ammatteihin. Samalla ehkäistäisiin myös yksinhuoltajien lasten syrjäytymistä, sillä vanhemmilla olisi paremmin varaa lasten

harrastuksiin ja muuhun vapaa-ajan toimintaan. Pelkällä koulutuksen tukemisella voisi olla jo merkittävät vaikutukset, koska köyhyys ja syrjäytyminen ovat periytyviä ongelmia. Useat kyselyyn vastanneista yksinhuoltajista kertoivat, että he eivät pärjäisi taloudellisesti, mikäli he opiskelisivat. Jos toimeentulotukea myönnettäisiin opiskelijoille ilman valtion lainantakausta, se lyhentäisi myös opiskelijoiden valmistumisaikoja, kun opiskelijoiden ei tarvitsisi enää tehdä niin paljon töitä koulun ohella.

Päivähoidon uudistuksilla voitaisiin auttaa vanhempia, jotka tekevät yö-, viikonloppu-, tai kolmivuorotyötä. Monissa perheissä, joissa on useita lapsia, päivähoitomaksut ovat suuria. Yksi ratkaisu voisi olla kotiin tuleva hoitaja, jolloin myös hoitokustannukset pysyisivät kurissa, kun hoitopaikan vuokraa ja ruokaa ei tarvitse maksaa. Joustava päivähoitojärjestelmä, joka asettaisi työssäkäyvät yksinhuoltajaäidit etusijalle ja olisi tarpeeksi matala kustannuksiltaan, auttaisi yksinhuoltajia työllistymään. Subjekttiivisen päivähoito-oikeuden muutoksista ja kotihoidontuen kiintiöimisestä saadaan lakiesitykset vuonna 2014 ja silloin nähdään, kuinka muutokset tulevat vaikuttamaan perheellisten työllistymiseen (Helsingin Sanomat 2013).

Teiniraskauksien lisääntytyä olisi hyvä, että jo peruskoulussa panostettaisiin opinto-ohjaukseen sekä terveystiedon ja yhteiskuntaopin opetukseen. Terveystiedossa voitaisiin tehostaa valistusta seksistä, ehkäisystä, vanhemmuudesta ja sen vaikeuksista nuorena, työttömänä ja mahdollisesti yksinhuoltajana. Yhteiskuntaopissa tulisi opettaa selkeästi ja käytännöllisesti taloudellisten asioiden hoitamista, niin että nuoret eivät ottaisi pikavippejä tai saisi maksuhäiriömerkintöjä. Nuorille voitaisiin opettaa käytännön asioiden hoitamista, kuten että maksuhäiriömerkinnät voi välttää neuvottelemalla laskuille lisää maksuaikaa, kertomalla osamaksujen koroista ja myös informoida etuuksista joihin he ovat oikeutettuja eri elämäntilanteissa. Opinto-ohjauksen tehostaminen on myös tärkeää, koska monet nuoret eivät tiedä, mitä haluaisivat tehdä työkseen tai mitä haluaisivat opiskella. Nuoria tulisi motivoida koulujen loppuun käymiseen. Korkeammin koulutetut äidit käyttävät lyhyemmän aikaa kotihoidontukea ja palaavat mielellään työhönsä, sillä ansiosidonnaisen vanhempainpäivärahan jälkeen kotihoidontuella eläminen vaikuttaa perheen talouteen merkittävästi. Matalammin koulutettujen äitien kynnys palata työelämään on korkeampi,

sillä perheen tulot eivät välttämättä nouse merkittävästi siirryttäessä kotihoidontuesta palkkatuloihin.

Asiakkaiden tietoisuutta tulisi tehostaa siitä mitä menoja toimeentulotuella on tarkoitus kattaa ja mitä ei. Asiakkaiden ollessa paremmin selvillä toimeentulotuen myöntämisperusteista, myös päätöksistä valittaminen vähenisi. Samalla kun kerrottaisiin asiakkaiden oikeuksista, voitaisiin painottaa sitä, että toimeentulotuella ei tarkoituskään tulla toimeen pitkiä aikoja ja korostettaisiin yksilön velvollisuutta elättää itsensä ja perheensä. Olisi järkevää tehdä toimeentulotukiasiakkaille opas, joka kertoisi toimeentulotuesta napakasti kaiken tärkeän ja tarvittavan tiedon ja esittäisi eri vaihtoehtoja, miten lähteä etenemään omassa elämäntilanteessaan. Myös erilaisten kurssien järjestämisestä voisi olla hyötyä. Kursseilla voitaisiin käsitellä yhdessä muiden kanssa sitä, millä tavoin toimeentulotuesta voisi päästä eroon ja saataisiin samalla vertaistukea.

Opinnäytetyötä tehdessäni esille nousi useita mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Empaattisen työotteen kehittäminen työpaikoilla olisi sekä ajankohtainen että mielenkiintoinen tutkimusaihe. Empaattisen työotteen kehittämistä voisi tutkia selvittämällä asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia hankalista asiakastilanteista ja samalla voitaisiin pohtia keinoja ongelmatilanteiden ratkaisuun. Empaattisen työotteen kehittäminen parantaisi asiakastyytyvää ja samalla kehitettäisiin sosiaalialan asiakaspalvelua. Toinen tutkimusaihe olisi myös toimeentulotukiasiakkaiden ja pitkäaikaistyöttömien osallistaminen ja aktivoiminen. Tarkemmin voisi tutkia myös sitä, mihin yksinhuoltajaäitien kulutus kohdistuu.

7.3 Oman oppimisen pohdinta

Olen oppinut opinnäytetyöprosessin aikana paljon tutkimuksen tekemisestä ja erilaisista työmenetelmistä. Jouduin huomaamaan, että hyvän kyselylomakkeen tekeminen ei ollut yksinkertaista ja vastausten analysoiminen oli monimutkaisempaa ja hitaampaa kuin aluksi luulin. Opin etsimään tietoa tehokkaasti ja tutkimaan, ovatko lähteet luotettavia. Aikataulutun tehtäväni ja olen paljon järjestelmällisempi työskentelyssäni kuin ennen. Huomasin myös, että minusta tuli yhteiskunnallisesti valveutuneempi, sillä seurasin mediaa tarkemmin ja kriittisemmin. En uskonut yhteen artikkeliin tai uutiseen, vaan etsin yleensä useita lähteitä aiheesta ja pohdin tarkkaan, mistä tiedon opinnäytetyöhöni haluan. Tarkistin myös uutisten, julkaisujen ja tutkimusten lähteitä saadakseni varmistuksen sille, että saamani tiedot olivat oikeita. Sen lisäksi että muutuin kriittisemmäksi, aloin myös pohtia, kuinka voisin vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelma-kohtiin tulevassa työssäni ja henkilökohtaisessa elämässäni.

Opinnäytetyön tekeminen muokkasi hieman arvomaailmaani pehmeämpään ja ymmärtävämpään suuntaan entisestä yksilön vapautta ja valintoja korostavasta ajattelutavasta. Ymmärrän nyt paremmin köyhyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden moniongelmaisuuksien sekä tukitoimien riittämättömyyden, sekä tiedostan paremmin hyvinvointiyhteiskunnan ongelma-kohtia. Olen oppinut lisää etuusjärjestelmän monimutkaisuudesta ja ongelmista. Olen myös ymmärtänyt, kuinka kipeästi muutoksia tarvitaan, ei vain yksinhuoltajien, vaan myös muiden ihmisryhmien kohdalla. Uskon, että tämä auttaa minua kasvamaan ammatillisesti ja parantaa mahdollisuuksiani luoda haluamani tuloksellinen ja tavoitteellinen työote empaattisuutta unohtamatta.

LÄHTEET

Ajankohtaisen kakkosen teemailta, Äidit töihin! Yle TV 2. Esitetty 26.2.2013

Empatiaopin pitkä oppimäärä Talentia 7/2013

Forsse'n, K., Haataja, A & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa.

Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 14.9.2004. Saatavissa

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040167> Luettu 3.12.2013

Hallituksen esitys eduskunnalle lapsilisän muutoksista 17.9.2012. Saatavissa

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+116/2012&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD> Luettu 3.12.2013

Helsingin Sanomat 2013. Uutinen hallituksen rakennepoliittisista päätöksistä. Www-dokumentti

Saatavissa;

<http://www.hs.fi/kotimaa/Hallitus+toivoo+uudistusten+lis%C3%A4%C3%A4v%C3%A4n+luottamusta/a1385713519569> Luettu 5.12.2013

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos.

Helsinki: Tammi.

Hämäläinen, P. 2009 Toimeentuloturva. Helsinki: Finanssi- ja vakuutus kustannus Oy

FINVA.

Isoniemi, H. & Penttilä, I. 2005. Perheiden muuttuvat elinolot. Artikkeleita lapsiperheiden elämänmuutoksista. Tilastokeskus: Helsinki.

Korkman, S. 2011. Onko hyvinvointivaltiolla tulevaisuutta? Taloustieto Oy: Helsinki.

Saatavissa <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2011/03/Hyvinvointivaltio.pdf> Luettu

4.12.2013

Krok, S. 2009. Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Tampere:

Tampereen yliopisto, sosiaalityön tutkimuksen laitos, akateeminen väitöskirja.

Kuivalainen, S. 2007. Toimeentulotuen alikäytön laajuus ja merkitys. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007) 49-56. Saatavissa

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101200/071kuivalainen.pdf?sequence=1> Luettu 3.12.2013.

Kärkkäinen, O. Palkansaajien tutkimuslaitos. Työpapereita. Työn vastaanottamisen kannustimet Suomessa, Helsinki 2011.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Mattila, H. 2012. Taloudellinen ja konkreettinen apu auttaa yksinhuoltajia selviytymään arjen haasteista. Opinnäytetyö Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Saatavissa <http://publications.theseus.fi/handle/10024/48649> Luettu 10.10.2013

Moisio, P. 2006. Suhteellinen köyhyys Suomessa. Stakes Yhteiskuntapolitiikka 71 (2006):6 639-645. Www-dokumentti. Saatavissa;

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101045/066moisio.pdf?sequence=1> Luettu 29.11.2013

Määttä, K. 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Helsinki: Tammi

Niemelä, H., Salminen, K. 2006. Suomalainen sosiaaliturva. 2., korjattu ja uudistettu painos. Helsinki: Kelan, Eläketurvakeskuksen, Työeläkevakuuttajien ja Sosiaali- ja terveysministeriön yhteisjulkaisu.

Perheet 2012. Tilastokeskus. Www-dokumentti. Saatavissa

http://www.stat.fi/til/perh/2012/perh_2012_2013-05-24_tie_001_fi.html Luettu 28.11.2013

Postikyselyaineiston kokoaminen 2011. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Menetelmä opetuksen tietovaranto. Www-dokumentti. Saatavissa;

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/postikysely/postikysely.html> Luettu 1.12.2013

Sosiaali- ja terveysministeriön artikkeli osallistavasta sosiaaliturvasta 2.12.2013.

Saatavissa; http://www.stm.fi/vireilla/osallistava_sosiaaliturva Luettu

Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 201/2012 Saatavissa;

<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1843540#fi> Luettu 12.11.2013

Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. 2007. 6. korjattu painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Toimeentulotuki 2011. THL:n tilastoraportti. Saatavissa

<http://www.julkari.fi/handle/10024/103093> Luettu 2.9.2013

Toimeentuloturva kehdestä keinutuoliin. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007:10.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2007. Saatavissa;

<http://pre20090115.stm.fi/aa1200384761694/passthru.pdf> Luettu 9.10.2013

Tutkimus lapsiköyhyyden kasvusta 2010. THL Saatavissa;

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/stop_koyhyys/nakokulmia/lapsikoyhyys_on_suomessa_kasvussa Luettu 3.12.2013

Uusi Suomi. Uutinen sosiaalietuuksien väärinkäytöstä 3.8.2010. Www-dokumentti.

Saatavissa <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/98428-hs-nain-kelalta-huijataan-rahaa-harskeimmat-kikat> Luettu 4.12.2013

Yhden vanhemman perheet tilastoina. Www-artikkeli. Saatavissa

<http://www.yvpl.fi/media/yhden-vanhemman-perheet-tilastoina/> Luettu 28.12.2013

Yle 2013. Uutinen sosiaalietuuksien väärinkäyttötapauksista. 8.10.2013. Www-dokumentti. Saatavissa;

http://yle.fi/uutiset/kelalle_ropisee_ilmoituksia_tukien_vaarinkaytosta_naapurit_ja_ex-kumppanit_ilmiantajina/6863936 Luettu 4.12.2013

Hyvä Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen yksinhuoltajaäiti!

Teen opinnäytetyönäni tutkimuksen toimeentulotukea saavista yksinhuoltajaäideistä. Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen yksinhuoltajaäitien taloudellista tilannetta ja tulevaisuuden suunnitelmia. Mielipiteesi ja kokemuksesi toimeentulotuki asiakkaana ovat arvokkaita ja tärkeitä tutkimuksen kannalta.

Teen työni yhteistyössä Peruspalvelukuntayhtymä Kallion sosiaalitoimen kanssa siten, että sosiaalitoimi lähettää kyselylomakkeet yksinhuoltajaäideille. Vastaajien yksityisyys säilyy, koska kyselylomakkeiden vastaanottajien nimet ja osoitteet eivät tule opinnäytetyön tekijän tietoon. Vastaukset annetaan nimettömänä ja ne käsitellään luottamuksellisesti, eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin opinnäytetyöhön.

Tutkimus valmistuu syksyllä 2013, jonka jälkeen tulokset ovat esillä Origo-kirjastossa ja internetissä ammattikorkeakoulujen julkaisuarkisto Theseuksessa. Kyselyyn vastaamiseen kuluu vain noin 10 minuuttia. Pyydän Teitä vastaamaan mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 6.5 mennessä, osoitteeseen... Kiitos vastauksestasi!

Aurinkoista kevättä toivottaen:

Milja Hihnala

Centria Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (Amk) -koulutus

Kyselylomake

Taustatiedot

1. Ikäsi _____

2. Lapsesi ikä/ lastesi iät _____

3. Lasten lukumäärä _____

4. Viimeisin koulutuksesi

Peruskoulu	
Ammattikoulu	
Lukio	
Ammattikorkeakoulu	
Yliopisto	
Muu, mikä?	

5. Ammattinimikkeesi _____

6. Tulot

Palkkatulot	
Asumistuki	
Eläke	
Vanhempainpäiväraha/Äitiyspäiväraha	
Lasten kotihoidon tuki	
Kuntoutusraha	
Lapsilisä+yksinhuoltajakorotus	
Elatustuki (Kela)	
Elatusapu (toisen vanhemman maksama)	
Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha	
Peruspäiväraha/työmarkkinatuki	
Toimeentulotuki	
Opintotuki	
Opintolaina	

7. Onko sinulla...

Lainoja	
Maksuhäiriöitä	

Mikäli on niin...	Hoituvat	Hoito on ongelmallista	En ole pystynyt hoitamaan
Kuinka koet selviytyväsi lainoistasi?			
Kuinka koet selviytyväsi maksuhäiriöistäsi?			

Toimeentulotuki

8. Kuinka kauan olet saanut toimeentulotukea? _____v _____kk

9. Seuraavassa kohdassa esitetään erilaisia väittämiä. Valitse se vaihtoehto, joka vastaa parhaiten tilannettasi.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
Kuukausittaiset tuloni kattavat hyvin välttämättömät menomme.				
Näen mahdollisuuteni selviytyä ilman toimeentulotukea hyvänä.				
Olen saanut riittävästi ohjausta ja tukea sosiaalitoimesta taloudellisten asioideni hoitamiseen.				
Näen perheeni taloudellisen tilanteen parempana vuoden kuluttua.				

10. Olisitko toivonut lisää ohjausta ja tukea sosiaalitoimesta taloudellisten asioidesi hoitamiseen?

11. Miten pienituloisuus näkyy perheesi arkielämässä?

12. Mistä menoista perheessänne säästetään?

Jatkokoulutus ja työssäkäynti

Valitse tilanteeseesi sopivin vaihtoehto.

	Olen täysin samaa mieltä	Olen osittain samaa mieltä	Olen osittain eri mieltä	Olen täysin eri mieltä
Koen että minun olisi taloudellisesti mahdollista jatkokouluttautua tulevaisuudessa.				
Koen että työssäkäynti on/olisi kannattavaa tilanteessani.				

14. Koetko että sinulla on esteitä työelämään palaamiseen?

Jos on, niin millaisia ne ovat? (Lapsesi ikä, taloudelliset asiat, väsymys...)

15. Koetko että sinulla on esteitä jatkokouluttautumiseen?

Jos on, niin millaisia ne ovat? (Lapsesi ikä, taloudelliset asiat, väsymys...)

16. Valitse se vaihtoehto, joka vastaa parhaiten tilannettasi.

Kuinka paljon mielestäsi pienituloisuus vaikuttaa perheenne...	Paljon	Melko paljon	Melko vähän	Vähän
Harrastusmahdollisuuksiin.				
Asumispaikkaan ja asumismuotoon.				
Vaatetukseen.				
Ruokaan.				
Liikkumiseen ja matkustamiseen.				

17. Seuraavassa kohdassa esitetään erilaisia väittämiä. Valitse se vaihtoehto, joka vastaa parhaiten tilannettasi.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
Saan ystäviltäni ja sukulaisiltani taloudellista tukea tarvittaessa.				
Tunnen itseni tyytyväiseksi elintasooni.				
Minulla on tulevaisuuden suunnitelmia joihin pyrin.				

18. Lopuksi voit halutessasi antaa palautetta kyselystä tai sosiaalitoimiston toiminnasta.
